

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Οι Τέχνες στην Προσχολική ηλικία
και η παιδαγωγική τους αξία**

POST GRADUATE THESIS

The educational value of arts in early years

ΚΑΡΑΦΥΛΙΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ/KARAFILIA VASILIKI

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΦΩΤΗ ΒΙΒΗ/FOTI VIVI

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2019

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

The educational value of arts in early years

KARAFILIA VASILIKI

18027

FIRST SUPERVISOR: FOTI VIVI

AIGALEO, 2019

Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές, όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Καραφυλιά Βασιλική

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ευκαιρία περάτωσης της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα ν' αναφερθώ στα άτομα, που συνέβαλαν αποτελεσματικά στην πραγματοποίησή της.

Κατά πρώτον, θ' αναφερθώ στην επιβλέπουσα καθηγήτρια, κα Φώτη Παρασκευή για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή της, που συνέβαλε σε κάθε φάση οργάνωσής της.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το σύζυγό μου, Γιάννη και τα δύο μου παιδιά, Στάθη και Δημήτρη, για την υπομονή, συμπαράσταση και κατανόησή τους.

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ

Η συγκεκριμένη εργασία αφιερώνεται στο σύζυγό μου Ζάχαρη Γιάννη και στα παιδιά μου, Ζάχαρη Στάθη και Ζάχαρη Δημήτρη για την υπομονή τους, τη συμπαράστασή τους, την ανοχή τους, καθώς και για το χιούμορ, που διαθέτουν και με στηρίζουν στην προσπάθεια αυτή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Από τους θολούς χρόνους της προϊστορικής εποχής ο άνθρωπος εκφράστηκε με το χαραγμένο σχέδιο, στην προσπάθειά του να εξιχνιάσει τα μυστήρια της φύσης, τις ανεξήγητες και ακατανόητες δυνάμεις. Αποτέλεσε τον πρώτο δημιουργό τέχνης. Η τέχνη θεωρήθηκε το εκφραστικό μέσο έκφρασης των σκέψεων του ανθρώπου και των πνευματικών δραστηριοτήτων του με στόχο τη δημιουργία έργων, που να προκαλούν συγκίνηση, απόλαυση, κάθαρση ψυχής, ταύτιση, εξαγνισμό.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καταδείξει ότι η καλλιτεχνική παιδεία δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητη και ότι η πολιτιστική αγωγή, καλλιέργεια και διδασκαλία οφείλουν ν' αποτελούν μέλημα τόσο του οικογενειακού, όσο και του σχολικού περιβάλλοντος.

Σκοπός: Τρόποι επίδειξης των τεχνών στο νηπιαγωγείο, με την εύρεση και υλοποίηση δημιουργικών ιδεών, με στόχο την ελεύθερη καλλιτεχνική δημιουργικότητα, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, φαντασίας και την ενεργοποίηση των εμπειριών του παιδιού.

Μέθοδος: Η συνάντηση με οποιαδήποτε μορφή τέχνης καθίσταται εφικτή, όταν το παιδί βιώσει το φαινόμενο της τέχνης εντός και εκτός του σχολικού πλαισίου. Δημιουργία και οργάνωση ελκυστικού περιβάλλοντος για έκφραση και πειραματισμό, αναπαραγωγή και αποτίμηση καλλιτεχνικών δημιουργημάτων και τέλος βιωματική προσέγγιση με επίσκεψη στον χώρο έκθεσης τους.

Αποτελέσματα: Ο απολογισμός όλων των πτυχών της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η ανατροφοδότηση των εμπειριών, που αποκομίζουν τα παιδιά, ο αναστοχασμός και η δημιουργία προκλήσεων με την εφαρμογή μιας σωστής παιδαγωγικής στάσης προωθούν τη συνάντηση των παιδιών με την τέχνη και στη διαμόρφωση καλλιτεχνικής κουλτούρας.

Συμπεράσματα: Η διαμόρφωση της καλλιτεχνικής κουλτούρας πραγματώνεται, όταν υπάρχει το κατάλληλο εκπαιδευτικό περιβάλλον με τα ανάλογα ερεθίσματα.

SUMMARY

Introduction: Since the unexplored pre-historic years, man felt the need to express himself through engraving, as he was trying to explain the mysteries of nature and all powers incomprehensible to him. He was the first Art creator. Art has been considered man's primary means of expression and of his intellectual activity, aiming to create works of art that will evoke emotions, enjoyment, mental cleansing and spiritual uplifting.

The present work attempts to prove that Education of Arts should not be considered insignificant nor negligible and must be of highly concern within the family and the school environment.

Objective: Finding ways of displaying art during early years with the implementation of creative ideas, aiming to free artistic creativity, development of critical thinking and motivation of children's experiences.

Process: It is quite possible for a child to cope with any form of art as long as it experiences art in and out the school environment. This can be done by creating an attractive environment where free expression and experimentation is possible. Reproduction and evaluation of artwork will follow by visiting this artwork at its exhibition area.

Results: Review of all aspects of educational procedure with feedback of all the experiences that children gained, reflection and challenge motivation along with the right educational position, all the above are pushing children to come in contact with art and form their artistic culture.

Conclusions: the setup of an artistic culture can happen only under proper educational environment and similar incentives.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

**ΠΡΟΛΟ-
ΓΟΣ.....σελ.1**

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ-ΟΡΙΣΜΟΣ.....σελ.2-4

1.2. Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΥ

ΑΝΘΡΩΠΟΥ.....σελ.4-5

1.3.ΗΤΕΧΝΗΣΤΗΝΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ.....σελ.5

1.4. Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.....σελ.6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

B. ΕΙΔΗ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.7-8

2.1. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.....σελ.8-10

2.2. ΓΛΥΠΤΙΚΗ.....σελ.11-12

2.3. ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΖΩΓΑΡΑΦΙΚΗ.....σελ.13-16

2.4.Ι. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.....σελ.16-18

2.4.ΙΙ. ΠΟΙΗΣΗ.....σελ.19-21

2.6. ΜΟΥΣΙΚΗ.....σελ.22-24

2.7. ΘΕΑΤΡΟ.....σελ.25-27

2.8. ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ.....σελ.28-30

2.9. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.31-33

2.10. ΚΟΜΙΚΣ.....σελ.34-36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Γ. Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

3.1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.....σελ.37-38

3.2. Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ

ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....σελ.39-40

3.2.Ι. ΕΥΡΕΣΗ ΙΔΕΩΝ.....σελ.40

3.2.ΙΙ. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ-ΙΔΕΩΝ.....σελ.40-41

3.3. ΤΕΧΝΗ ΕΚΤΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.....σελ.40-41
3.3.Ι. ΜΟΥΣΕΙΟ.....σελ.42-43
3.3.ΙΙ. ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ.....σελ.43
3.3.ΙΙΙ. ΔΡΑΣΕΙΣσελ.43-44
3.3.ΙV. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΡΚΚΙ.....σελ.44
3.3.V. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ «ΕΚΦΡΑΖΟΜΑΙ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΗΧΟΥΣ».....σελ.44-45
3.3. VI.ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ.....σελ.45
3.3. VII. REGGIO EMILIA.....σελ.46
3.4. Η ΑΠΑΞΙΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ.....σελ.46-47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Δ. ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ-ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....σελ.48

4.2. ΤΡΟΠΟΙ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ.....σελ.49

4.3. ΣΤΟΧΟΙ.....σελ.49-50

4.4. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

I. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ.....σελ.50

I.1.ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....σελ.51

I.2. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....σελ.51

I.3. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....σελ.51

I.4. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ.....σελ.51

II. ΟΡΓΑΝΩΣΗ.....σελ.52-53

III.ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ-ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

III.1. ΕΡΕΥΝΑ.....	σελ.53-54
III.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ.....	σελ.54
1. ΓΛΩΣΣΑ-ΕΚΦΡΑΣΗ.....	σελ.54-55
2. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ.....	σελ.55-56
3. ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ.....	σελ.56
4.ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ:	
α). ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ.....	σελ.56
β). ΔΡΑΜΑΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ.....	σελ.56-57
γ). ΠΑΡΑΜΥΘΙ.....	σελ.57
III.3. ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΙΔΙΚΩΝ.....	σελ.57-58
III.4. ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ.....	σελ.58
4.5. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ.....	σελ.59
4.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ-ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ.....	σελ.60-61
4.7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	σελ.61
4.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	σελ.62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	σελ.63-69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.70-75

« Η τέχνη δεν είναι αυτό που βλέπεις, αλλά αυτό που
κάνεις τους άλλους να δουν»

Edgar Degas, 1834-1917, Γάλλος ζωγράφος και γλύπτης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιλογή του θέματος των Τεχνών αποβλέπει στο ν' αναδείξει την έννοια της αγωγής των Τεχνών στην προσχολική ηλικία, ώστε το παιδί να μάθει να εκφράζει τον τρόπο με τον οποίο βλέπει, φαντασιώνεται, ερμηνεύει τα έργα τέχνης. Επίκεντρο είναι το ίδιο το υποκείμενο, που δρα, σκέφτεται, εκφράζεται, αφού άξονας της αισθητικής δράσης είναι ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αντιληπτός ο κόσμος, από το υποκείμενο αυτό^{32, σελ. 36}.

Η εργασία περιλαμβάνει δύο μέρη. Στο πρώτο αναπτύσσονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις της Τέχνης και στο δεύτερο μελετάται η περιπλάνηση της καλλιτεχνικής αγωγής στο χώρο του Νηπιαγωγείου μας. Αλλαγές στον τρόπο προσέγγισης των Τεχνών από την πλευρά των εκπαιδευτικών για να μπορέσουν να λειτουργήσουν μέσα στην τάξη, προσφέροντας στους μαθητές τους τα κατάλληλα ερεθίσματα, ώστε στην εκπαιδευτική διαδικασία με την ανάληψη δημοκρατικών στάσεων, προσωπικών και κοινωνικών δράσεων, να συνειδητοποιήσουν, ότι η συμβολή της είναι καθοριστική.

Η διερεύνησή της συγκεκριμένης εργασίας αγγίζει, στο δεύτερο μέρος, την αναγκαιότητα της αισθητικής προσέγγισης των γνώσεων στην προσχολική ηλικία, καθώς και τον τρόπο ανάδειξής τους από την νηπιαγωγό. Θα αναφερθούμε και σε προσωπικές εμπειρίες από το χώρο στον οποίο εργαζόμαστε και θα καταδείξουμε την οπτική πλευρά των έργων τέχνης από τα μάτια των μικρών, παρουσιάζοντας προσωπικά έργα τους και απόψεις.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. 1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ-ΟΡΙΣΜΟΣ

Τέχνη είναι η κατοχή, η έξις νού, πνεύματος.....

Η λέξη «τέχνη» προέρχεται από το αρχαιοελληνικό ρήμα «τίκτω», που σημαίνει γεννώ. Άρα, η τέχνη είναι οτιδήποτε γεννά η φαντασία, σκαρφίζεται το μυαλό και πραγματοποιεί ο άνθρωπος. Η τέχνη είναι, λοιπόν, δημιουργία^{38,6}. Μία γλώσσα χωρίς ήχο, αλλά με δυναμική, νοήματα, αμεσότητα, ενέργεια.

Πάντα η Τέχνη αποτελούσε για τον άνθρωπο κάτι σημαντικό, συναρπαστικό, ανεξήγητο, ευχάριστο ή και ακόμη αποκρουστικό. Μία εσωτερική ανάγκη αναγνώρισης του εαυτού του και των άλλων. Η σημαντικότητα της καλλιτεχνικής αγωγής για την ψυχολογία, την πνευματική ανάπτυξη, τη δημιουργικότητα και καλλιέργεια του παιδιού έχει τονιστεί από τη Φιλοσοφία και την Παιδαγωγική, αλλά και έρευνες από την Ψυχολογία και τη Νευροφυσιολογία το επιβεβαιώνουν. Από την αρχαιότητα ακόμη, η επαφή με την καλλιτεχνική αγωγή θεωρούνταν κάτι δεδομένο, με στόχο την τέρψη, τη διαπαιδαγώγηση, την εσωτερική αναζήτηση.

Με τον όρο **Τέχνες** εννοείται η ψυχική δραστηριότητα ή δημιουργία, που είναι σημαντική, εξαιτίας της έλξης που προκαλεί στα ανθρώπινα συναισθήματα, διεγείροντας τον νου ή και το συναίσθημα^{37,4}. Είναι μια σύνθετη διεργασία, χωρίς να υπάρχουν νόρμες, κανόνες, στερεότυπα. Η προσέγγιση και η κατανόηση ενός έργου επιδέχεται διαφορετική σημασία και επεξεργασία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το συγκεκριμένο έργο δεν έχει την καλλιτεχνική αξία ή δεν επιδέχεται πολλαπλές ερμηνείες. Η σχέση με την τέχνη μας δίνει τη δυνατότητα να μπορούμε στο κάθε έργο να προσδίδουμε τον πλούτο, που του ταιριάζει ή να είμαστε σε θέση σε κάθε αμφιλεγόμενη κατάσταση να της προσδίδουμε την ανάλογη σημασία και καλλιτεχνική αξία.

Αποτελεί τον συνδεκτικό κρίκο πολιτισμών και ανθρώπων. Η γλώσσα της τέχνης είναι κοινή για όλους, χωρίς να χρειαστεί να την μιλήσεις ή να την επεξηγήσεις. Οι άνθρωποι, διαμέσου αυτής συνειδητοποιούν για το τί τους ενώνει, για τις ομοιότητές τους και ότι η διαφορετικότητα δεν αποτελεί κομμάτι της.

Ο ρατσισμός, οι παθογένειες, οι προκαταλήψεις, δεν λαμβάνουν χώρα στα μονοπάτια της τέχνης, παρά μόνο έχει χώρο για την κριτική σκέψη, την ανεκτικότητα, την ελευθερία απόψεων.

Η Τέχνη, κατά τον Δημήτρη Μυταρά, απευθύνεται στους ελεύθερους ανθρώπους αλλά είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς, ποιοί είναι οι ελεύθεροι άνθρωποι, γιατί δεν ερμηνεύεται με πολιτικά ή με καλλιτεχνικά μανιφέστα^{38,1}. Κατά τον Dewey αποτελεί μία «παγκόσμια γλώσσα», προκαλώντας μας ν' αγωνιστούμε για ν' αποκτήσουμε την εσωτερική εμπειρία ενός άλλου πολιτισμού. Ο Freud τη θεώρησε έκφραση συναισθημάτων. Ο Σαλβατόρ Νταλί αναφέρει, ότι οι πιο ωραίες και βαθιές επαναστάσεις έγιναν δίχως οδοφράγματα, δίχως τη στασιαστική βία, παρά μόνο με το πνεύμα, που είναι ο κύριος του χώρου και του χρόνου, με την τέχνη, που ζωντανεύει καθετί νεκρό^{22, σελ.62}. Ο Dewey τόνισε τη σημασία της αισθητικής αγωγής στην καλλιέργεια της φαντασίας, που τη θεωρεί θεμελιώδες εργαλείο στη διεργασία της μάθησης^{38,2}. Ιδεαλιστές φιλόσοφοι σημειώνουν την πρώτη προσπάθεια φιλοσοφικής αναζήτησης. Κατά τον Kant, η φύση αποτελεί μοντέλο για την Τέχνη, γιατί αυτή γεννά την ευχαρίστηση και θεωρείται ανώτερή της. Ότι τέρπει ανιδιοτελώς και όχι ό,τι ευχαριστεί, αυτό θεωρούμε ωραίο. Όταν παρατηρούμε έργα τέχνης γεννιέται ευχαρίστηση αισθητικού περιεχομένου. Μόνο η φύση γεννά αυτού του είδους την αισθητική απόλαυση και ο καλλιτέχνης είναι αυτός που θα προσδώσει τις αισθητικές κρίσεις, τηρώντας, πάντα, τους κανόνες της. Η αρμονία, η αναλογία, οι χρωματικές αποχρώσεις, η προοπτική διδάσκονται από τη φύση^{12,σελ.80}.

Κατά Σίλλερ, η Τέχνη είναι η μεσίτισσα της αλήθειας. Σκοπός της τέχνης δεν είναι απλώς η παρουσίαση αισθητών φαινομένων, αλλά η αναπαράσταση του Απειρού και του Απολύτου»^{37,8}.

Η τέχνη είναι έκσταση το ωραίου, εκστατική αναζήτηση του είναι. Είναι ύψιστη λειτουργία ζωής και αναζήτηση του είναι του ωραίου και αν δεν ήταν έτσι δεν θα υπήρχε ή δε θα εκφυλιζόταν σε τεχνική καλής ή καλύτερης απομίμησης των έργων της φύσης^{16,σελ.153}. Τέχνη και κάλλος ταυτίζονται και η Τέχνη μυεί στο κάλλος. Στόχος της είναι ν'αθανατίσει το ωραίο, να το αιχμαλωτίσει, να συγκινήσει.

Όπως ισχυρίζεται ο Kandinsky, το έργο τέχνης είναι παιδί της εποχής του και έχει ως

ιστορική αποστολή, βρισκόμενο στην κορυφή της πυραμίδας της εξέλιξης, να μεταμορφώσει το χθες σε σήμερα και το σήμερα σε αύριο και να ωθήσει έτσι προς τα εμπρός όλο το κοινωνικό σύνολο^{38,5}.

1.2. Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΟΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κάποτε η εσωτερική αναζήτηση του ανθρώπου, τον οδήγησε να πάρει στα χέρια του ένα αντικείμενο και να σχεδιάσει πρόχειρα, προκειμένου να υποδείξει κάτι. Η τέχνη προήλθε από την ανάγκη του ανθρώπου να δημιουργήσει έναν κόσμο γεμάτο νόημα και αξία, να στοχαστεί, να επικοινωνήσει, να κατανοήσει τα στοιχεία της φύσης και της ανθρώπινης ύπαρξης. Η τεχνική πρωτοεμφανίστηκε, όταν χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ως λαβίδες τα χέρια του ή μια πέτρα για βλήμα^{17,23}. Τέχνη και τεχνική ριζωμένες στην χρησιμοποίηση του σώματος.

Η ικανότητα του ανθρώπου να μαθαίνει είναι κάτι έμφυτο, στοιχείο διαφοροποίησής του από το ζωικό βασίλειο. Από την πρωτόγονη εποχή, μαθαίνει να συνεργάζεται με τους ομοίους του, για να επιβιώσει στο αφιλόξενο περιβάλλον. Οδηγείται στην κοινωνική ζωή και αυτή η οργάνωση τον οδηγεί σε μια συνεχή διαδικασία μάθησης^{13,σελ.121}. Με δύο χέρια ικανά κατασκευάζει εργαλεία, καθημερινά αντικείμενα, γίνεται ασυναίσθητα εργάτης που χρησιμοποιεί τα πράγματα με τις μηχανικές, φυσικές και χημικές ιδιότητές τους. Η φύση γίνεται όργανο της δράσης του^{34,σελ.13}.

Ο πρωτόγονος άνθρωπος ήταν καλλιτέχνης. Στην προσπάθεια επιβιώσής και επικοινωνίας του, δημιουργεί χωρίς να γνωρίζει το ποιόν της ενέργειάς του. Η γλώσσα ανύπαρκτη, το σχέδιο όμως με τις βραχογραφίες υπαρκτό. Η τέχνη των σπηλαίων περιλαμβάνει μοτίβα, όπως ζώα, ανθρώπους, ιδεογράμματα, εργαλεία, όπλα, κυνήγι ζώων. Οι εικόνες έχουν δύναμη, δίνουν μηνύματα, δείχνουν συμβολισμούς.

Καταλαβαίνουμε, ότι η Τέχνη του πρωτόγονου ξεπήδησε μέσα από την καθημερινότητά του, την ανάγκη επιβίωσης του και τις ανάγκες του. Ναι μεν, ικανοποιεί τις ανάγκες του, επεκτείνει τις κατασκευαστικές του δυνατότητες, παρεμβαίνει στο μεταφυσικό χώρο και τον μετατρέπει σε φυσικό, από την άλλη έχουμε την μεταπήδησή του σε νοήμονα.

Στην αρχή όλα δημιουργούνταν κατά ανάγκη για χρηστικούς λόγους, αργότερα διακοσμούσαν, είτε για τέρψη, είτε για επεξήγηση κάτι υπερφυσικού. Αρχικά, η φύση του προσφέρει υλικά, πέτρα, ξύλο, κόκκαλο για χρήση, μετέπειτα ο ίδιος ο άνθρωπος συνειδητοποιεί, ότι με το τιθάσεμα υλικών, θα παράγει αυτό, που θέλει ο ίδιος και θα δημιουργήσει, και θα γίνει εφευρέτης, καλλιτέχνης, διαφορετικός από τους άλλους. Και αυτό γιατί έφερε αποτέλεσμα, έφτιαξε δημιούργημα.

Γίνεται γλύπτης, ζωγράφος. Αυτά που δημιουργεί υπηρετούν κάποιο σκοπό, εκφράζουν τις

πεποιθήσεις και τις ανάγκες του, τις μεταφυσικές ή θρησκευτικές αναζητήσεις του. Δημιουργεί χωρίς να έχει στο μυαλό του το αισθητικό αποτέλεσμα. Γι' αυτό βλέπουμε ζώα,

με περίεργα σώματα ή κατασκευές χονδροκομμένες ή τελείως παιδικές, ή κατασκευές μνημειακού χαρακτήρα. Για τον σύγχρονο άνθρωπο τα αποτελέσματα είναι μη ρεαλιστικά, για τον πρωτόγονο ο σκοπός είχε εκπληρωθεί με αυτές τις δημιουργίες, χωρίς να ενδιαφέρεται για το τί θα αφήσει στους μετέπειτα προγόνους του. Οι εικόνες δημιουργούνται για να τους προστατέψουν από άλλες δυνάμεις: εικόνες και αγάλματα ασκούν μαγικό ρόλο.

Η τέχνη δημιουργήθηκε για να επιτελέσει κάποιο σκοπό στα περίεργα έθιμα της τέχνης της πρωτόγονης εποχής. Τα έργα του μοιάζουν παράξενα, όχι γιατί δεν μπορεί να πετύχει το καλύτερο, αλλά γιατί τον ενδιαφέρουν οι ιδέες και όχι η τεχνική.

1.3. Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Το πέρασμα από τον άνθρωπο τεχνίτη στον σκεπτόμενο άνθρωπο δεν είναι ένα «φτάσιμο» (τέρμα πορείας), κατά Μαρία Τζάνη, αλλά η απαρχή μιας νέας πορείας για τον εξανθρωπισμό του ανθρώπου^{35,σελ.14}. Η σκέψη των χεριών μεταλλάσσεται σε γόνιμη σκέψη. Αρχίζει πια, να διαλέγει, να συγκρίνει αντικείμενα, να τελειοποιεί και να προσαρμόζει το φυσικό περιβάλλον στις ανάγκες του. Η φύση του γίνεται εργαλείο αναζήτησης, δάσκαλος και αρωγός.

Όταν λέμε τέχνες δεν εννοούμε τις καλές τέχνες, αλλά καθετί που είχε σχέση με χειροτεχνίες ή μαστορέματα. Οι άνθρωποι της εποχής, τέχνη μπορεί να θεωρούσαν τη γλυπτική, τη ζωγραφική, την ιατρική, τη ρητορική, οτιδήποτε παρήγαγε έργο, γνώση, αποτέλεσμα, δεξιοτεχνία, επιδεξιότητα. Ένας όρος ισοδύναμος της ικανότητας, της παραγωγής έργων. Γι' αυτό το λόγο και η τέχνη διδασκόταν, αποτελούσε αντικείμενο μάθησης, διδασκαλίας. Ο έμπειρος τεχνίτης είχε κοντά του τον μαθητευόμενο και του πα- ρείχε γνώσεις. Επρόκειτο για οργανωμένη γνώση, που οπωσδήποτε είχε και αποτέλεσμα. Αρωγός πάντα το θείο. Είτε αφορούσε τη γλυπτική, που η Μούσα ενέπνεε τον καλλιτέχνη, είτε τη σιδηρουργική, όπου ο θεός Ήφαιστος παρών έδιδε τα φώτα του στους μαστόρους της εποχής, είτε τη μουσική, όπου ο Απόλλωνας καθοδηγούσε τον μουσικό, είτε τη δραστηριότητα, όπου η θεά Δήμητρα στεκόταν δίπλα στον αγρότη στις αγωνίες και στους κόπους του.

1.4. Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Η Τέχνη στην εκπαιδευτική πράξη συγχέεται με την εικαστική αγωγή. Η καλλιτεχνική αγωγή αναφέρεται με την αισθητική αγωγή και εννοείται ως πεδίο, που εκτείνεται στο σύνολο των τεχνών και εμπεριέχεται στην ευρύτερη περιοχή της αισθητικής^{34,σελ.23}.

Ο εκπαιδευτικός με την κατάλληλη αγωγή, με κατανόηση, εμπιστοσύνη και διάθεση προσεγγίζει στα βάθη το μαθητή και στοχεύει στην αφύπνιση των σπουδαιότερων δυνάμεών του, για να μπορέσει ν' αποδώσει ^{35,σελ.51}. Πολλοί φιλόσοφοι θεωρούν πολύ σημαντική την ανάπτυξη της διαλεκτικής σχέσης παιδιού-έργου τέχνης και στην «αναγκαιότητα» από την πλευρά του παιδιού να προσεγγίσει, να αισθανθεί, να εξερευνήσει το έργο τέχνης. Ο παιδαγωγός μπορεί να μυήσει τον μαθητή στην ιστορία της τέχνης, να τον εκπαιδεύσει στη γλώσσα αυτή, έτσι ώστε ως σκεπτόμενο άτομο να πλησιάσει, να γευτεί το φαινόμενο αυτό της τέχνης, να ευαισθητοποιηθεί και να επικοινωνήσει με άλλους πολιτισμούς διαμέσου αυτής. Η διείσδυση σε άλλες μορφές τέχνης και σε άλλους πολιτισμούς πραγματοποιείται μόνο, αν γνωρίσουν οι μαθητές την νοοτροπία, τις αξίες, τις αρχές τους μέσω τέχνης. Η ζωή γίνεται συναρπαστική, όταν δεν μένεις στην επιφάνεια και αυτό μας το θυμίζει η τέχνη. Αποτελεί το καταφύγιο και ο παιδαγωγός με την εμπλοκή στο μάθημα της δημιουργικής καλλιτεχνικής έκφρασης μετατρέπει τον μαθητή από δέκτη σε δημιουργό και τη διδασκαλία από μια αποστειρωμένη διαδικασία σε μια δημιουργική δράση γεμάτη ζωντάνια , ένταση και πάθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Β. ΕΙΔΗ ΤΕΧΝΗΣ

Ο Kant κατηγοριοποιεί τις καλές τέχνες σε τρία είδη, ανάλογα με το πώς τις χρησιμοποιούν οι άνθρωποι. Η τέχνη του λόγου (ποίηση και ρητορική), η εικαστική (πλαστική, δηλαδή γλυπτική, και αρχιτεκτονική και τέχνη της «αισθητής εμφάνισης», δηλαδή ζωγραφική και τέχνη των κήπων) και η «τέχνη του ωραίου παιχνιδιού των αισθήσεων» (μουσική και τέχνη των χρωμάτων)^{38,3}.

Οι εικαστικές τέχνες είναι μορφές τέχνης, που περιλαμβάνουν τις καλές τέχνες και εφαρμοσμένες. Ονομάζονται αλλιώς και πλαστικές τέχνες ή παραστατικές και απευθύνονται και στις πέντε αισθήσεις του ανθρώπου, κυρίως στην όραση, κάτι το οποίο αναιρέθηκε από νεότερες αντιλήψεις.

Ως καλές τέχνες ορίζουμε καθετί που αναφέρεται στο κάλλος, στο ωραίο με στόχο την απόλαυση αισθητικού περιεχομένου, την τέρψη, την ευχαρίστηση. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο όρος καλλιτέχνης θεωρούνταν ταυτόσημος με το πρόσωπο, που ασχολούταν με τις καλές τέχνες μόνο, και όχι με τις εφαρμοσμένες, οι οποίες ήταν κατεξοχήν χειρωνακτικές τέχνες, μη δραστηριοποιούμενες στην τέχνη.

Αντίποδας των καλών τεχνών θεωρούνται οι εφαρμοσμένες τέχνες, με στόχο την εφαρμογή των πρώτων στον πραγματικό κόσμο της ανθρώπινης κοινωνίας με την πραγματοποίηση επιτευγμάτων.

1. Οι Καλές τέχνες θεωρούνται οι εξής:
2. Αρχιτεκτονική
3. Γλυπτική
4. Εικαστικές τέχνες (Ζωγραφική, Χαρακτική)
5. Λογοτεχνία, Ποίηση
6. Μουσική
7. Θέατρο, (Όπερα, Χορός, Παντομίμα)
8. Κινηματογραφία (έβδομη τέχνη)
9. Φωτογραφία (όγδοη τέχνη)
10. Κόμικς (ένατη τέχνη)

Κατά τον Kant γνωρίσματα των καλών Τεχνών είναι η αυτονομία, η αυτοτέλεια και η αμοιβαία αναλογία με τη φύση. Στενή σύνδεση υπάρχει ανάμεσα σε τέχνη και φύση. Ω-ραία είναι η φύση, έτσι και η τέχνη, αν ήταν φύση.

Η τέχνη είναι δώρο της ιδιοφυίας, δηλαδή της πνευματικής διεργασίας του κάθε δημιουργού. Εδώ γίνεται λόγος για τις Ιδέες, αποκυήματα της φαντασίας . Στην κορυφή των Καλών Τεχνών τοποθετείται τιμητικά η ποίηση, με αντίποδά της τη ρητορική.

Έχουν χαρακτήρα πολυδιάστατο, διεπιστημονικό και αλληλεπιδραστικό, συμπεριλαμβάνοντας κάθε μορφή εικαστικής δημιουργίας.

2.1. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Αρχιτεκτονική είναι η τέχνη και η επιστήμη της «ικανοποίησης των ανθρωπίνων αναγκών στο χώρο μέσω σχεδιασμού μεθόδων και υλικών κατασκευών», που εφαρμόζεται ευρύτερα στην οίκηση και δόμηση του χώρου^{37,10}.

Ο Βιτρούβιος θεωρείται ο αρχιτέκτονας που ασχολήθηκε με την τέχνη της αρχιτεκτονικής και τα χειρόγραφα του περί Αρχιτεκτονικής αποτέλεσαν τη βάση της αρχιτεκτονικής θεωρίας και πρακτικής. Οι τρεις θεμελιώδεις έννοιες της αρχιτεκτονικής, η κατασκευή, η λειτουργία και η αισθητική, ως τις μέρες μας λαμβάνουν χώρα.

Στην αρχαιότητα η τέχνη της αρχιτεκτονικής επιτελούνταν από τους τεχνίτες -τους ξυλουργούς και τους μαστόρους, που αναλάμβαναν το ρόλο του οικοδόμου. Ανάκτορα, θέρετρα, ναοί, ακόμη και τάφοι αποτελούν έργα των αρχιτεκτόνων της εποχής εκείνης,

που σώζονται ως τις μέρες μας και καταδεικνύουν την ικανότητα, δεξιοτεχνία, μαεστρία

και εξυπνάδα των επιστημόνων της αρχαιότητας.

Η Αιγυπτιακή αρχιτεκτονική τέχνη είναι βασισμένη στον εγκωμιασμό της εξουσίας του Φαραώ και στη διάρκεια της δύναμής του και μετά το θάνατο. Αποτέλεσε το προπύργιο έκφρασης της ιστορίας της Αρχιτεκτονικής. Η Τέχνη εδώ εξυπηρετεί θρησκευτικούς σκοπούς και επηρεάζεται από τις αντιλήψεις σχετικά, θρησκευτικού περιεχομένου, σχετικά με τη ζωή μετά το θάνατο. Η αξία της είναι χρηστική.

Το μεγαλείο της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής διαφαίνεται από τα έργα τέχνης της Αθηναϊκής δημοκρατικής περιόδου, με τα μνημεία της Ακρόπολης.

Μεγάλα ονόματα όπως, ο Καλλίνικος, ο Ικτίνος, ο Μνησικλής, ο Καλλικράτης κ.ό.μας υπενθυμίζουν τους ναούς και τα έργα που κατασκεύασαν, με τελειότητα και επιδεξιότητα. Αρχικά, η αρχιτεκτονική ήταν εμπειρική και αργότερα έγινε πρακτική. Οι αρχαίοι αρχιτέκτονες ενσωμάτωναν τα σχέδιά τους στα υλικά κατασκευής. Εδώ, η Αρχιτεκτονική καταδεικνύει την κοινωνική ευημερία και την άνθηση της Αθηναϊκής δημοκρατίας.

Η ελληνιστική Τέχνη επηρέασε σημαντικά την Ρωμαϊκή Αρχιτεκτονική, όπου δανείστηκαν στοιχεία ελληνικά και τα εφάρμοσαν στη δική τους καλλιτεχνική αναγκαιότητα. Εδώ καταδεικνύεται η εξιστόρηση της νίκης και διατυμπανίζονται τα ιστορικά κατορθώματα των Ρωμαίων με τις αψίδες και τις στήλες.

Στον Μεσαίωνα η Αρχιτεκτονική ακολουθεί τους θρησκευτικούς ρυθμούς και αυτή η θρησκευτική προπαγάνδα καταδεικνύεται από την επιβλητικότητα των δημόσιων οικοδομημάτων, που είναι η εκκλησία. Το μυστήριο του Θεού με την ενατένιση της ψυχής σ' αυτόν εμπνέει τους αρχιτέκτονες με την κατασκευή επιβλητικών εκκλησιών, που εκφράζουν τη δύναμή της και το φόβο προς το Θεό.

Για τον Ράιτ πηγή έμπνευσης στα αρχιτεκτονικά του έργα αποτέλεσε η φύση, μέσα από την οποία ξεπηδούν μορφές, στηριζόμενες η μία πάνω στην άλλη ^{9,σελ.279}.

Αντιλαμβανόμαστε ότι η Αρχιτεκτονική σε κάθε εποχή και χώρα δέχεται επιρροές από το κοινωνικό γίνεσθαι, από τις κοινωνικές αλλαγές, τις κοινωνικές αναταράξεις.

Η αρχιτεκτονική αποτελεί το μέσο, ώστε το αναπτυσσόμενο άτομο ν' αποκτήσει καλλιτεχνικές εμπειρίες, να κατανοήσει την αρχιτεκτονική του αρχαίου ελληνικού μας κόσμου, τις ανθρώπινες εμπειρίες του παρελθόντος, τον τρόπο σκέψης, εργασίας και αυτοέκφρασης, δημιουργικότητας, και να γίνει ο «αρχιτέκτονας» του μέλλοντος.

Η συνθετική σκέψη καλλιεργείται με το μάθημα της αρχιτεκτονικής. Η δημιουργία κατασκευών αποτελούν το πρώτο βήμα, εντρύφησης του παιδιού με τον αρχιτεκτονικό-καλλιτεχνικό κόσμο. Η χαρά της δημιουργίας με το χειροπιαστό αποτέλεσμα, που θα προκύψει, η ελευθερία σκέψης, καθώς και οι επιμέρους γνώσεις για τις ανθρωπιστικές επιστήμες, για

τις επιστήμες των μηχανικών του σήμερα και του χθες, και η συλλογική εργασία πλαισιώνουν αυτό το μάθημα.

Η κουλτούρα και ο πολιτισμός της κάθε κοινωνίας βρίσκονται σε κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα. Επομένως, ο δάσκαλος με την κατάλληλη εκπαιδευτική διδασκαλία, είτε με επισκέψεις σε χώρους με αρχιτεκτονικά δημιουργήματα, είτε διαδραστικά, την αρχική άγνοια του παιδιού μπορεί να την μετασχηματίσει σε γνώση. Το παιδί μαθαίνει κατ'αρχάς τη χρησιμότητα της αρχιτεκτονικής-όλα γύρω του δεν είναι ατάκτως δομημένα-και δευτερευόντως ορισμένα κτίρια έχουν άλλη συμβολική διάσταση-οι ναοί, τα θέατρα.

2.2. ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Η γλυπτική είναι μία τέχνη αρχαία, δημιουργημένη για να καλύψει θρησκευτικούς σκοπούς. Παλεύει για να υποτάξει την ύλη, πέτρα, μάρμαρο, μέταλλο, πηλό με σκοπό να αισθητοποιήσει για συγκεκριμένο περιεχόμενο μιας ιδέας ή σύλληψης. Η μορφοποίηση μιας μάζας από άμορφη σε κάτι δημιουργημένο με νόημα και τάξη στηρίζεται στο ν' αποδώσει όσο γίνεται καλύτερα αυτό που έχει απέναντί του. Ο πρωτόγονος άνθρωπος προκειμένου να υποτάξει τα φαινόμενα της φύσης και να τα εξηγήσει και να παρουσιάσει την κοσμολογία του, χρησιμοποιούσε τον πηλό, το ξύλο, την πέτρα για ν' αποτυπώσει τη μορφή του θείου και να παραμείνει στο χρόνο.

Το υλικό λαμβάνει μία μορφή και του προσδίδει μία ασύλληπτη δύναμη. Μέσα από τη δη-

μιουργία του «βλέπει» το Θεό. Ακόμη και στο θάνατο η θρησκευτικότητα του χαρακτήρα, που προσδίδεται στα αντικείμενα, είναι φανερή. Συνοδεύουν τον νεκρό με την ελπίδα, ότι ο ένας κόσμος αποτελεί συνέχεια του άλλου.

Η γλυπτική, όπως και η αρχιτεκτονική, λοιπόν, είναι η τέχνη που εκφράζει την πόλη, τη δημόσια δύναμη. Γλυπτά που καταδεικνύουν την κυριαρχία της πόλης, που κοσμούν, στο μυαλό των κατοίκων της.

Για τους Ρωμαίους αποτελούν την πολιτική προπαγάνδα, την κατάδειξη των νικών και την υποταγή στους νικητές, με κατασκευές προτομών αυτοκρατόρων. Στον Μεσαίωνα, η δύναμη της εκκλησίας επηρεάζει τους καλλιτέχνες, γι' αυτό και οι μορφές των Αγίων αποτελούν ενσάρκωσή της. Στην Αρχαία Ελλάδα η δύναμη της πόλης διαφαίνεται με γλυπτά, που έχουν κάλλος και πλαστικότητα. Με αθλητές, που εξυμνούνται, με θεούς, με ήρωες, με ηγέτες.

Με το πέρασμα του χρόνου, ο ρόλος της γλυπτικής αλλάζει χαρακτήρα και γίνεται διακοσμητικός. Οι καλλιτέχνες επιδιώκουν να καταρρίψουν τα κοινωνικά στερεότυπα, να ξεφύγουν από τη μνημειακή γλυπτική, από την εξύμνηση κατορθωμάτων, από τη δύναμη της εκκλησίας και να προσεγγίσουν τις καθημερινές ανάγκες και ανησυχίες των ανθρώπων.

Αυτή η μορφή τέχνης μπορεί να ενσωματωθεί στην τρέχουσα παιδαγωγική, εφόσον ο πυρήνας της είναι ακραιφνώς βιωματικής φύσεως. Το παιδί δύναται να μεταχειριστεί υλικά με διαφορετικές ποιότητες, και αναφερόμαστε ενδεικτικά στην πλαστελίνη, στον πηλό, ξύλο κ.ό., να κατανοήσει τις ιδιότητές τους και να δημιουργήσει ένα νοητικό πλαίσιο, στο οποίο αυτά είναι ενταγμένα, εκφράζοντας συναισθήματα, άποψη, κουλτούρα.

Ο παιδαγωγικός ρόλος του σχολείου διαφαίνεται με την μύηση των μαθητών στη γλυπτική τέχνη, εφόσον τη γνωρίσουν από τα έργα του παρελθόντος και έρθουν σε επαφή με επισκέψεις σε ανάλογους χώρους, και ενημερωθούν για την κατασκευή τους, την ιστορία τους, την αποκατάστασή τους, σε περίπτωση βανδαλισμού. Η συνείδηση, ότι η προστασία του δημόσιου αγαθού είναι ευθύνη όλων, καλλιεργείται από πολύ νωρίς.

Με την ενίσχυση της βιωματικής μάθησης, που στηρίζεται στην απτική αίσθηση και με την επεξεργασία ενός άμορφου υλικού, ώστε να λάβει συγκεκριμένη μορφή, οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά και εξερευνούν ελεύθερα. Επομένως, κατανοεί τους νόμους της αλλαγής, που διέπουν τον κόσμο και της μεταβλητότητας, στον οποίο

υπόκεινται όλα τα υλικά και οι μορφές, που αναγνωρίζει σιγά-σιγά με την τριβή και την εξοικείωση, και να άρει την στρεβλή εικόνα, που έχει αρχικά για την άμορφη ύλη.

Η γλυπτική πρακτικά βοηθά το παιδί στην προσήλωση, στην υπομονή και επιμονή για την επίτευξη ενός έργου και εκτιμά περισσότερο τη φύση και το περιβάλλον του.

2.3. ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Πικάσο

Ο Καντ θεωρεί τη **ζωγραφική** θεμέλιο των Καλών Τεχνών, γιατί εισδύει στην περιοχή των Ιδεών και διευρύνει το πεδίο των εποπειών, σύμφωνα με τις Ιδέες, περισσότερο από όσο επιτρέπεται στις υπόλοιπες^{9,σελ.269}.

Ο καλλιτέχνης δίνει μορφή στην ιδέα, στη σύλληψή του, μέσα από κάποιο συγκεκριμένο υλικό. Από τη συνδιαλλαγή ιδέας-υλικού προκύπτει το έργο τέχνης^{22,σελ.13}. Εκφράζει ιδέες μέσα από βαθιές και δημιουργικές μεθόδους, με στόχο να εκφράσει αποτελεσματικά το όραμά του. Επιδιώκει να συνεπάρει το κοινό του, να ονειρευτεί, να προβληματιστεί. Η σκέψη του κοινού ακολουθεί πολλά μονοπάτια^{13,σελ.8}. Για παράδειγμα ένα τοπίο στο οποίο υπερέχει το γαλάζιο χρώμα, ο καλλιτέχνης επιδιώκει η σκέψη του θεατή να στροβιλιστεί στις αποχρώσεις του συγκεκριμένου χρώματος, να αισθανθεί την απεραντοσύνη, να εισχωρήσει στα αχανή μυστήρια του ωκεανού, να εξηγήσει, να μοιραστεί τα βαθιά αισθήματα, που βιώνει.

Κατά τον Πλάτωνα η ζωγραφική είναι μίμηση, μίμηση χρωμάτων και σχημάτων. Ο Πικάσο έλεγε ότι η ζωγραφική είναι τρόπος ζωής,^{27,18}. Μοιάζει σα μια δραματική πράξη, όπου η πραγματικότητα καταλύεται. Μπορούμε να δοκιμάζουμε τα πάντα, έλεγε, έχουμε κάθε δικαίωμα να το κάνουμε. Υπό τον όρο να μην ξαναρχίζουμε ποτέ^{27, 98}.

Γι' αυτόν ήταν σαν ένα ημερολόγιο, σα σελίδες ημερολογίου, λευκές, που όταν τις κοιτούσε στριφογύριζαν ιδέες. Οι ιδέες ήταν η αφετηρία για να ξεκινήσει να ζωγραφίζει.

Μπροστά σε ένα πίνακα ζωγραφικής ο καθένας βιώνει αυτό που αισθάνεται, χωρίς να σημαίνει ότι όλοι βλέπουν και αισθάνονται τα ίδια πράγματα. Ότι προτιμάμε να βλέπουμε, αυτό συμβαίνει στην πραγματικότητα. Τα κριτήρια της ομορφιάς είναι, επομένως,

υποκειμενικά. Δεν πρέπει να καταδικάζουμε ένα έργο τέχνης, θεωρώντας ότι η φύση πρέπει, για παράδειγμα να φαίνεται, όπως παρατηρούμε σε εικόνες ή ότι τα χρώματα και σχήματα είναι συμβατικά. Οφείλουμε να αποβάλλουμε τις προκαταλήψεις μας και να βαδίζουμε με τις διαθέσεις του ζωγράφου.

Κάτι ανάλογο ισχύει και για την έκφραση, η οποία διαδραματίζει το ρόλο της στην απόρριψη ενός πίνακα και στην κριτική του. Οφείλουμε να κατανοούμε τον τρόπο με τον οποίο ο καλλιτέχνης εξέφρασε έναν πίνακα, ο οποίος εκδηλώνει συγκίνηση, να κατανοούμε τα δικά του αισθήματα τη στιγμή της δημιουργίας. Πολλές φορές ο δημιουργός θέλει να παρουσιάσει τα πράγματα με τη δική του οπτική γωνία, που μας απωθεί και καταδικάζουμε έργα ως απαράδεκτα ή ακατανόητα, κυρίως τα σύγχρονα, χωρίς να είμαστε σίγουροι το τί σχεδιάζουν.

Το μεγαλύτερο εμπόδιο για την απόλαυση της τέχνης είναι η απροθυμία αποβολής της προκατάληψης και της συνήθειας^{6,σελ.29}. Αναφέρουμε το παράδειγμα του επαναστατικού ζωγράφου Καραβάτζιο, όπου σε ανάθεση έργου, Ο Ευαγγελιστής Ματθαίος παρουσιαζόταν με τα μάτια πάντοτε του νεαρού ζωγράφου, με τελειώς διαφορετική εικόνα από τη συνηθισμένη εκκλησιαστική και η συγκεκριμένη απόδοσή δημιούργησε μεγάλο σκάνδαλο στους κόλπους της εκκλησίας, γιατί ο πίνακας έδειχνε, κατά τη γνώμη του κόσμου, ασέβεια προς τον Ευαγγελιστή.

Συνειδητοποιούμε, ότι τα έργα τέχνης πρέπει να είναι αποκύημα της φαντασίας, της αινιγματικής δραστηριότητας του ζωγράφου και όχι έργα ανθρώπου για άλλο άνθρωπο, γιατί έτσι γίνεται απόμακρος και ανέγγιχτος, όπως συμβαίνει και με τα μουσεία. Τα έργα αρχικά δημιουργούνται για ν' αγγίζονται, να κριτικάρονται, να παζαρεύονται, κατασκευασμένα για μία αφορμή, όχι για να γίνουν έργα τέχνης.

Το πιο ικανοποιητικό είναι να κοιτάζουμε έναν πίνακα σαν να πρόκειται να ξανοιχτούνε σε ένα εξερευνητικό ταξίδι, από το οποίο δε γνωρίζουμε το τί απολαβές θα έχουμε, τί εμπειρίες θ' αποκομίσουμε, χωρίς κριτική σκοπιμότητα και υπεροψία.

Όταν παρατηρούμε έργα παιδιών, πολύ λίγα πράγματα καταλαβαίνουμε. Δεν μπορούμε να εισχωρήσουμε στο μυαλό και στη παιδική του σκέψη. Και όμως οι παιδικές ζωγραφιές μοιάζουν και αυτές σαν ένα μαγικό ταξίδι, σαν ένα ταξίδι στο κόσμο της φαντασίας του παιδιού, στον κόσμο της δημιουργικότητάς του. Η ζωγραφική είναι η γλώσσα του, διαμέσου αυτής μοιράζεται συμβολικά αυτά που σκέφτεται, αισθάνεται, προβληματίζεται, που το φοβίζονται. Μας περιγράφει, για όλα αυτά που φαντασιώνεται και οραματίζεται. Αποτελεί την ασυνείδητη έκφρασή του.

Μέσα σε ένα περιβάλλον ελεύθερης έκφρασης, δημιουργικής αναζήτησης, κριτικής σκέψης, το άτομο αποκτά καλλιτεχνική συνείδηση για τη ζωγραφική και κίνητρα για την ενασχόλησή του μ' αυτήν. Η παιδαγωγική μεθόδευση στηρίζεται στην ενθάρρυνση και στην αποδοχή της παιδικής κουλτούρας, στη διερεύνηση μεθόδων, πρακτικών θεμάτων από το ίδιο το παιδί. Η εμπλοκή του σε καλλιτεχνικά ζητήματα και σε προγράμματα καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος, οξύνουν τη σκέψη, διευρύνουν τους ορίζοντές του και καλλιεργούν την κουλτούρα του.

Ο παιδαγωγός, που αναλαμβάνει να καλλιεργήσει την εικαστική εκπαίδευση, οφείλει να στοχάζεται στη φύση της καλλιτεχνικής πράξης και να ερευνά, να έχει συγκροτημένη άποψη για την τέχνη, να αποβλέπει σε μια συνολική ενεργοποίηση της εικαστικής πράξης. Είναι το πρόσωπο, που θα δημιουργήσει μαθησιακές καταστάσεις, που θα ξεπεράσουν τα εμπόδια, τις ιδιαιτερότητες και θα διευρύνει τους καλλιτεχνικούς ορίζοντες όλων των παιδιών.

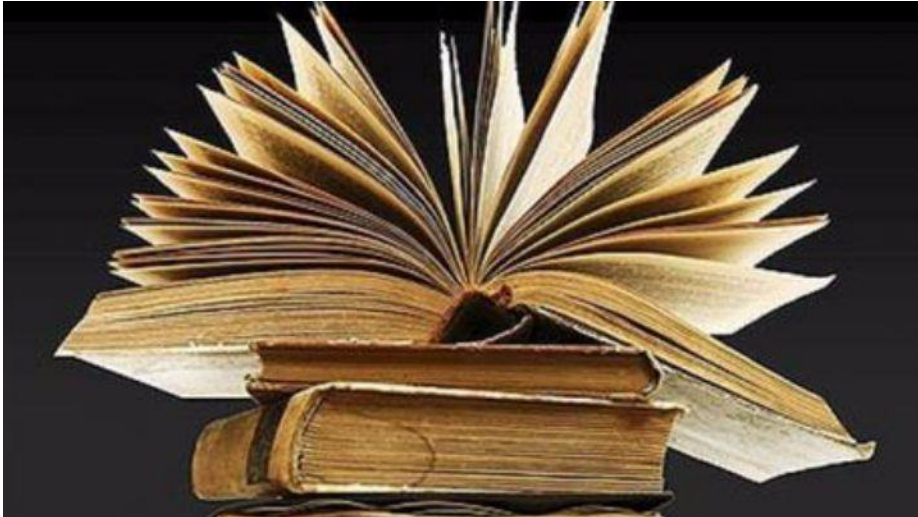
Η αίσθηση, ότι η παραγωγή έργου από την πλευρά του παιδιού, είναι προϊόν δικής τους διεργασίας και δοκιμής, ασχέτου αποτελέσματος, αποτελεί μέλημα του καλλιεργημένου και συνειδητοποιημένου δασκάλου. Έτσι, το παιδί είναι σε θέση να επιστρατεύσει την παρατηρητικότητα, την επινόηση, τη φαντασία, όλη την ενέργειά του για να παράγει ένα αποτέλεσμα, με κίνητρα θετικά από τον παιδαγωγό.

Η αντίληψη, ότι το κάθε παιδί είναι μοναδικό και η παραγωγή έργου του δεν αποτελεί προκαθορισμένο προϊόν, είναι μια διδακτική συνθήκη για τη συμμετοχή όλων των παιδιών στην εικαστική δημιουργία. Έτσι, ενεργοποιούνται με τα δικά τους βιώματα, τις δικές τους σκέψεις, τις δικές τους απορίες, τις δικές τους γνώσεις και με τις προ υπάρχουσες κατάλληλες συνθήκες, για να συναντήσουν την τέχνη της ζωγραφικής.

Ένα γόνιμο σχολικό περιβάλλον οφείλει να παρέχει μια γωνιά εικαστικού περιεχομένου, τα απαραίτητα μέσα, υλικά, εργαλεία, να είναι ευρύχωρο, ελκυστικό, και να παρέχει πλούσιο εποπτικό υλικό, πίνακες ή φωτογραφίες έργων τέχνης ή μεγάλων ζωγράφων.

Η κατευναστική διαδικασία της ζωγραφικής είναι συχνά αυτό που θεωρείται ενδιαφέρον για τα παιδιά. Η ευχάριστη αίσθηση της ζωγραφικής ξανά και ξανά, χρησιμοποιώντας δύο βούρτσες ή τα δάχτυλά τους, είναι αυτό που είναι σημαντικό^{38,16}. Στόχος μας είναι η δημιουργία αυτόνομων μαθητών, ελεύθερους στη σκέψη, στην κίνηση, στην επεξεργασία των γνώσεων, με αγάπη για τα έργα τέχνης και απόκτηση καλλιτεχνικής κουλτούρας.

2.4. I. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ακόμη και η ετυμολογία της λέξης **Λογοτεχνία** μας παραπέμπει στη λέξη Τέχνη. Τέχνη του λόγου και εφόσον αυτή είναι δημιουργία, άρα και η λογοτεχνία χαρακτηρίζεται ως μονοπάτι δημιουργία.

Η λογοτεχνία χρησιμοποιεί τη γλώσσα των λέξεων, τις συμπυκνώνει και δημιουργεί χιλιάδες εικόνες στο μυαλό του αναγνώστη.

Κομμάτι, αναπόσπαστο, της καθημερινής ζωής, γι' αυτόν τον αναγνώστη, που την αγαπά και συναντά το λογοτεχνικό βιβλίο, γι' αυτόν που την αναζητά, δραπετεύει μέσα από την καθημερινότητα, που την απολαμβάνει, που χαλαρώνει, που αισθάνεται ότι με τη συντροφιά της, διαστέλλεται ο χρόνος. Δεν αποτελεί το πρόβλημα, το καθήκον, το υποχρεωτικό, αλλά το μέσο για αναζήτηση σκέψεων, για κριτικό προβληματισμό, για στοχασμό, για αναζήτηση απαντήσεων σε ερωτήματα.

Όλοι όσοι αγαπούν το διάβασμα, «συνταγογραφούν», καθημερινά για τον εαυτό τους διάφορα βιβλία, που πιστεύουν ότι θα τους ανακουφίσουν, θα τους δια φωτίσουν σε σχέση με αυτό, που τους απασχολεί ή θα τους βοηθήσουν να ξεχαστούν από την καθημερινότητά τους^{33,11}. Μία απόδραση από τη καθημερινότητα, από την πίεση, ένα φάρμακο, που μας τονώνει την ψυχή, μία διέξοδος, που μας βοηθά να γνωρίσουμε καλύτερα τον εαυτό μας και να δούμε με άλλη οπτική τον κόσμο.

Η λογοτεχνία συμβάλλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, στη συγκρότηση της προσωπικότητάς του και κυρίως στην ψυχοσωματική ανάπτυξή του.

Η διδασκαλία της στο χώρο της προσχολικής πραγματοποιείται είτε με τη χρήση παραμυθιών και ανάγνωσή τους, είτε με την ανάγνωση, εκμάθηση και απομνημόνευση

ποιημάτων, είτε με την ανάγνωση ιστοριών ή οτιδήποτε άλλο κρίνεται απαραίτητο από τον εκπαιδευτικό, προκειμένου να ενισχυθεί και να καλλιεργηθεί η δημιουργική σκέψη των μικρών.

Σε γενικές γραμμές προτείνεται η εξής σειρά:

- α). ανάγνωση,
- β). αναδόμηση
- γ). συζήτηση
- δ). δημιουργικά παιχνίδια^{36,σελ.35}

Ο λογοτεχνικός λόγος χαρακτηρίζεται από δημιουργικότητα και πολυσημία. Σχετίζεται με την Τέχνη και εμπεριέχει κοινά στοιχεία μ' αυτήν, όπως έλλειψη αυτονομίας, συσχέτιση με την κοινωνική ανάπτυξη, επιλογή μορφής από τον καλλιτέχνη, στόχευση στη συναισθηματική επικοινωνία αποδέκτη-αναγνώστη. Ο δάσκαλος «συνομιλεί» με τα κείμενα, γίνεται συντονιστής, παρακινεί τα παιδιά στην κατανόηση του κειμένου και στην παραγωγή λόγου. όταν τελειώνει μία ιστορία, πρέπει να γεννιέται η επιθυμία μιας νέας. Ο τρόπος που ο δάσκαλος ζωντανεύει στο μυαλό τις εικόνες με την ξενάγηση σ' ένα βιβλίο ή σ' ένα ποίημα ή σ' ένα παραμύθι, παρωθεί το παιδί και το προωθεί στη δράση, από παρατηρητής γίνεται ταξιδευτής, είτε δημιουργώντας έργα, είτε ταξιδεύοντας στο χώρο της φαντασίας. Αποφεύγει τον δογματισμό και οδηγεί σε θετικό σκεπτικισμό. Μεταπηδά στη συνέχεια από το ρόλο του αναγνώστη στο ρόλο του συντονιστή θέτοντας ερωτήσεις

και δημιουργώντας προβληματισμούς. Η ακουστική επικοινωνία είναι έμμεση, συλλογιστική και αναλυτική. Το παιδί -δέκτης οφείλει να οπτικοποιήσει, να σκιαγραφήσει με το μυαλό του ένα πρόσωπο, να φανταστεί ένα χώρο, να χρωματίσει ένα τοπίο, να συγκεντρωθεί να δημιουργήσει εικόνες. Αποτελεί το τελικό στάδιο κατανόησης του λογοτεχνικού κειμένου. Διαπιστώνεται το τί έμαθαν και πώς μπορούν ν' αποτυπώσουν προφορικά, με τον προσωπικό τους αφηγηματικό λόγο ή στο χαρτί, τα ακούσματα, που δέχτηκαν τις εντυπώσεις, τα συναισθήματα. Ο δανεισμός βιβλίων, όπου η επιλογή τους είναι κατεξοχήν μέλημα του κάθε παιδιού, αποτελεί μέρος της σχολικής δραστηριότητας, που προωθεί τη φιλαναγνωσία.

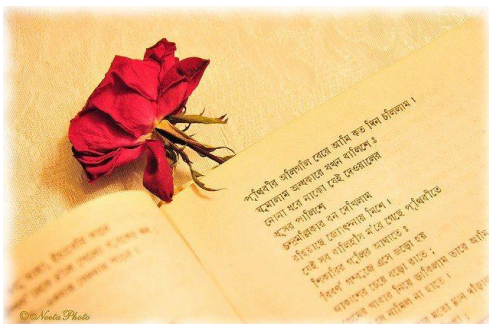
Η σχολική βιβλιοθήκη αποτελεί και αυτή μέλημα του εκπαιδευτικού. Είναι ο βιβλιοθήκARIOS του σχολείου, όπου ενημερώνεται για την ποιότητα των βιβλίων, που θα τοποθετηθούν εκεί και θα προσελκύσουν τους νέους αναγνώστες και θα τους οδηγήσουν στον εγγραμματισμό. Η επιλογή βιβλίων πρέπει να πραγματοποιείται με κριτήριο την ηλικία, την εικονογράφηση, την ποιότητα, τη δομική υπόσταση, βιβλία που προάγουν την κοινωνικότητα, τη συνεργασία, την ιδιαιτερότητα των ανθρώπων, τις πανανθρώπινες ιδέες, βιβλία

προσαρμοσμένα στα γλωσσικά και γνωσιολογικά ενδιαφέροντα των παιδιών, κατανοητά, προσιτά, απλά, παραστατικά. Ο χώρος της βιβλιοθήκης μετασχηματίζεται σε προσωπικό χώρο των παιδιών, που καταφεύγουν για να ικανοποιήσουν τις αναγνωστικές τους ανάγκες.

Η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων αποτελεί μέρος της προσωπικής μυθολογίας του παιδιού, δημιουργεί φιλαναγνώστες, γονιμοποιεί τη φαντασία και επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουμε την πραγματικότητα. Η γέννηση αλησμόνητων ηρώων στη σκέψη, φαντασία, μνήμη του παιδιού, που περιπλανιούνται αδιάκοπα μέσα στο χώρο και στο χρόνο για να εγκατασταθούν στη συλλογική μνήμη, αποτελεί έργο λογοτεχνικών βιβλίων^{28,σελ.92}.

Το βιβλίο αποτελεί τον σύντροφο του παιδιού σε ώρες χαλάρωσης και του ικανοποιεί τις εσωτερικές αναζητήσεις του. Σέβεται τον ρυθμό του και του απελευθερώνει τη φαντασία, συνδυάζει σκέψη και συναίσθημα. Ο σπόρος της φιλαναγνωσίας σπέρνεται στις ψυχές των παιδιών από πολύ μικρή ηλικία και το αν φυτρώσει ή όχι εξαρτάται από την οικογένεια, το σχολείο και από το ίδιο το άτομο. -

2.4. ΠΟΙΗΣΗ

Ανάμεσα σε όλες τις καλές τέχνες, η **ποίηση** καταλαμβάνει την ανώτατη θέση, η οποία οφείλει τη θέσης της στη ιδιοφυία ^{9,σελ.266}, γιατί δυναμώνει και διευρύνει το πνεύμα, απελευθερώνει τη φαντασία και προσφέρει απόλαυση. Όπως και η ζωγραφική, έτσι και η ποίηση θεωρείται για τον Πλάτωνα μίμηση. Για τον Αριστοτέλη, η ποίηση πηγάζει από την ψυχή και από μίμηση μετουσιώνεται σε τέχνη.

Έργο της η ηδονή, δηλαδή η καλαισθητική συγκίνηση, και η αρμονία και ο ρυθμός η αιτία δημιουργίας της.

Η ποίηση είναι μια βασική μορφή πολιτισμού, που εμπίπτει σε διάφορες δραστηριότητες επικοινωνίας και έκφρασης^{10,σελ.6}. Η διδακτική του προσέγγιση είναι μία παιδαγωγική πράξη, που μπορεί να δηλωθεί ως συναίσθημα, ως άκουσμα ήχου, ως πολιτισμική

αξία ή εμπειρία ή γνώση^{31, σελ.15}. Στόχος να γίνει η ποίηση μια σταθερή αξία της ζωής του παιδιού, μία πρόκληση στην προσωπική του δημιουργία.

Από την αρχαιότητα ακόμη τονίστηκε η παιδαγωγική αξία του ποιήματος. Μετά την ανάγνωση και τη γραφή ακολουθούσε η απομνημόνευση ποιημάτων δοκίμων συγγραφέων. Μάλιστα οι μαθητές απήγγειλαν ποιήματα εν χορώ^{4, σελ.119}.

Από την κούνια το παιδί έρχεται σε επαφή με τον έμμετρο λόγο, με νανουρίσματα, με ταχταρίσματα και αργότερα με τα κάλαντα, με τα μαντέματα, τα οποία έχουν μουσικότητα και ρυθμό και έπειτα στο σχολικό περιβάλλον με την απαγγελία ποιημάτων και μεγαλώνοντας με το άκουσμα τραγουδιών.

Το παιδί της προσχολικής ηλικίας αντιλαμβάνεται τις μεταφορές και τις μετωνυμίες ως κυριολεξία, περισσότερο κεντρίζεται το ενδιαφέρον του για τις ακουστικές εικόνες, και στο άκουσμα ενός ποιήματος μαγεύεται και συμμετέχει όχι μόνο το μυαλό του, αλλά και το αντί του και όλο του το σώμα. Ο προφορικός χαρακτήρας της ποίησης αποτελεί έναν φυσιολογικό και αυθεντικό τρόπο προσέγγισης από το παιδί, που μπορεί ν' αξιοποιηθεί δημιουργικά και ν' αντιμετωπιστεί ο ποιητικός λόγος ως μια απλή κατασκευή.

Ο ρυθμός, αντιλαμβανόμεστε, κατακλύζει την καθημερινότητά μας, παρόλ' αυτά η ανυπαρξία βιβλίων με ποιητικές συλλογές είναι εμφανείς στη βιβλιοθήκη, αλλά και στην τριβή των παιδιών με αυτή. Η επαφή με τον ποιητικό λόγο είναι ανύπαρκτη και η θέση του στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών δεν είναι καθόλου περίοπτη. Στην προσχολική ηλικία η ποίηση χρησιμοποιείται μόνο επετειακά ή ευκαιριακά και όχι σε καθημερινές δραστηριότητες και κυρίως σε μορφή αποστήθισης από το παιδί, αποδεικνύοντας ότι δεν έχει σταθερή θέση στο χώρο αυτό της εκπαίδευσης.

Εννοείται, ότι το οικογενειακό περιβάλλον διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, όμως σπάνια οι ενήλικες στρέφουν τα παιδιά τους στην ποιητική σκέψη και στην αγάπη των ποιημάτων. Η προκατάληψη των μεγάλων για την ποίηση, επηρεάζει τα παιδιά, είναι αλήθεια, και όσο το παιδί μεγαλώνει τόσο απομακρύνεται από την ποιητική σκέψη, θεωρώντάς την κάτι δύσκολο και σκοτεινό.

Σύμφωνα, με τον Καρακίτσιο, η ποίηση είναι ο μητρικός και ο πατρικός λόγος ενσωματωμένος στο υποσυνείδητό μας. Όμως, υπάρχουν πολλά ερεθίσματα, που μπορούν να ευνοήσουν το ποιητικό κλίμα. Κάτι τυχαίο, ακόμη και το άκουσμα του κελαηδίσματος ενός πουλιού, ή η ροή του νερού, ή μία ξαφνική νεροποντή. Είναι θέμα κουλτούρας, θέμα παιδείας, πώς ο γονέας θα εμφυσήσει το ποιητικό ενδιαφέρον στα παιδιά του. Γιατί κοινωνικές αξίες και θέσεις της κοινωνίας, παγκόσμιες έννοιες και κοινωνικές αρετές, το οικογενειακό

περιβάλλον είναι σε θέση να εμφυσήσει στο παιδί, μαθαίνοντας έτσι να σέβονται τον άλλον και να επικοινωνούν.

Στο σχολικό περιβάλλον επαφίεται, στη συνέχεια, να καλλιεργήσει τη δυναμική, που ενεργοποιεί ο ποιητικός λόγος. Το παιδί μαθαίνει, εφόσον υπάρχει ενίσχυση από τη δασκάλα^{20,σελ.6}, να εκφράζεται όχι μόνο στις τυπικές γιορτές του σχολείου, αλλά και καθημερινά. Ο ποιητικός λόγος είναι πιο αόριστος σε σχέση με τον πεζό, που είναι πιο οικείος για τα παιδιά και πιο προσεγγίσιμος. Το χτίσιμο της ποιητικής γνώσης ξεκινά από τα εύκολα και καταλήγει στα δύσκολα ποιήματα. Ένα παράδειγμα θα ήταν το παιδί, μέσω της πρόσβασης σε νέα εργαλεία, πηγαίνει από την ακρόαση της «μουσικής» (σε μια γενική έννοια) ώστε να μπορεί να διακρίνει τη μορφή του κομματιού, τα όργανα του, ίσως αλλαγές στο ρυθμό κλπ^{37,17}.

Επίσης, η συνεχής τριβή με τον ποιητικό λόγο, ή η εμπλοκή πεζού με ποιητικό, ή η εμπλοκή στίχων και λόγων με έξυπνο τρόπο, μπορούν να κεντρίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών, να εξοικειωθούν με την ποίηση και να την αγαπήσουν. Τα ποιήματα θα πρέπει να εμπεριέχουν δράση, εικονοπλασία, να είναι εύκολα στην προφορά και στην κατανόηση, κοντά στα παιδικά ενδιαφέροντα και στα θέματα, που διδάσκονται. Η σχολική βιβλιοθήκη εμπλουτισμένη με βιβλία συνδυασμένα με εικόνες και ποιήματα, με ρυθμικότητα, ρίμα, κίνηση, δράση και χιούμορ συμβάλλει θετικά στην επαφή του με τον ποιητικό λόγο. Η αποτύπωση ζωντανών εικόνων στο χαρτί, που πηγάζουν από την απαγγελία, αποτελεί την αμέσως επόμενη διαδικασία ή ακόμη και η δραματοποίησή του.

Η επιτυχία δημιουργίας ποιητικής αύρας μπορεί όχι μόνο να καταλήξει στο μετασχηματισμό του παιδιού σε δέκτη της ποίησης, αλλά και σε δημιουργό ποιητικού λόγου, προσφέροντάς του τη χαρά, με αυτή την περιπλάνηση και αναζήτηση. Έτσι, απομυθοποιείται η δυσκολία καλλιέργειας και κατανόησης του ποιητικού λόγου.

Για την εμπλοκή του παιδιού στην ποίηση, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να είναι οι ίδιοι ευαισθητοποιημένοι για τον καθοριστικό ρόλο, που μπορεί να διαδραματίσει η ποίηση στην πνευματική του καλλιέργεια, στην συναισθηματική ανάπτυξή του και στην κουλτούρα του. Η μύησή του στον ποιητικό λόγο καθώς και η κατάλληλη ατμόσφαιρα οδηγούν στην προσέγγισή του από τους μαθητές, όχι με την κλασική έννοια του μαθήματος, αλλά με τρόπο δημιουργικό και ευφάνταστο.

2.5. ΜΟΥΣΙΚΗ

Η μουσική είναι μία έμφυτη επικοινωνιακή ανάγκη του ανθρώπου. Μέσο ψυχαγωγίας, καλλιέργειας, απόλαυσης, χαλάρωσης, ευχαρίστησης. Είναι το κλειδί, που ξεκλειδώνει ακόμη και την πιο κλειστή καρδιά, για την Μαρία Φον Τραπ.

Για τον Έντγκαρ Γκαρές ένας οργανωμένος ήχος. Για τον Gardner το μέσο οργάνωσης της σκέψης και αντιμετώπισης ζητημάτων, που αφορούν περιοχές, όπως τα μαθηματικά, τη γλώσσα, το χωροχρονικό προσανατολισμό^{5,σελ.206}. Για τον Μπετόβεν η μουσική αποτελεί το μέσο αλλαγής του κόσμου.

Στην Αρχαιότητα, η μουσική κατείχε σημαντική θέση και αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της πνευματικής καλλιέργειας των παιδιών, εξυψωμένη στο επίπεδο της τέχνης. Γι' αυτό και άσκησε μεγάλη επίδραση στους νεότερους πολιτισμούς. Και ενώ στη σημερινή εποχή η μουσική θεωρείται η τέχνη των ήχων, στην αρχαιότητα θεωρούνταν η ενότητα ήχου και νοήματος. Στο Βυζάντιο η μουσική περιλαμβάνονταν στο εγκύκλιο πρόγραμμα σπουδών για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και ήταν μάθημα υποχρεωτικής παρακολούθησης.

Για τον Πλάτωνα, πατέρας της μουσικής, θεωρείται θεϊκή Τέχνη, μέσο κατάλληλο για την Παιδεία. Η σημαντικότητα της διαφαίνεται από την ύπαρξη των εννέα Μουσών, και ιδίως από τη Μούσα, που υποστήριζε της μουσικής. Στο κέντρο, ο θεός Απόλλωνας, μεταδότης μουσικών ήχων και ερεθισμάτων. Η καθημερινότητα των Αρχαίων ήταν συνυφασμένη με τη μουσική. Αγάλματα και ειδώλια υποδηλώνουν τη στενή σχέση αρχαίων και μουσικής. Η αρχαία ελληνική μουσική, λοιπόν, επηρέασε βαθύτατα τις μεταγενέστερες εποχές, καθώς και τους πολιτισμούς της Ευρώπης.

Ο Κομφούκιος έλεγε ότι από τη μουσική που ακούει ένας άνθρωπος, καταλαβαίνεις το τί σκέφτεται. Για τον Μπετόβεν η μουσική είναι ανώτερη από κάθε σοφία και φιλοσοφία. Η συμβολή της στη θεραπεία ψυχικών παθήσεων με τη χρήση της μουσικοθεραπείας είναι επιστημονικά αποδεδειγμένο, γιατί συμβάλλει στην εκτόνωση των υποσυνείδητων βιωμάτων του ατόμου.

Η μουσική ενασχόληση επηρεάζει τη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών^{7,σελ.66}. Επηρεάζει το λεξιλόγιο, την αναγνωστική τους ικανότητα, τις μαθηματικές και χωροχρονικές δεξιότητές τους, την επικοινωνία τους. Μέσα από την μουσική καλλιέργεια ο άνθρωπος μαθαίνει να συνυπάρχει με τον άλλον, γνωρίζει την κουλτούρα άλλων λαών, όπου αυτό τον βοηθά στην κοινωνική του καλλιέργεια.

Σκοπός του κάθε έργου τέχνης είναι η ευκαιρία εξερεύνησης, προσέγγισης, επιθυμίας γνωριμίας του έργου τέχνης με τρόπο δημιουργικό, διανοητικό, εμπειρικό.

Τα αισθήματα πληρότητας, ικανοποίησης, χαράς και ευδιαθεσίας, καθώς και αίσθηση περιπλάνησης στο χωροχρόνο αποτελούν στοιχεία μιας δημιουργικής εξερεύνησης. Δημιουργικά θεωρούνται τα άτομα, τα οποία δείχνουν ευαισθησία για καθετί καινούριο, εκδηλώνουν ενθουσιασμό και αναζητούν λύσεις σε πρωτόγνωρες καταστάσεις.

Κατά τον Καντ η μουσική θεωρείται η τέχνη, που συγκινεί και θέλγει την ψυχή, η τέχνη που συνδέεται πολύ φυσικά μαζί της. Δεν οδηγεί στο στοχασμό, όμως συγκινεί και δημιουργεί μία ροή αισθητικών ιδεών, που συνδέονται με συνειρμικό τρόπο. Διαφέρει στο είδος από την ποίηση, γιατί επιτρέπει τις ιδέες να επικοινωνούν πιο ελεύθερα, απαλλαγμένες από τη συγκεκριμένη αισθητή μορφή.

Όταν ο μουσικός προσπαθεί μέσω μίας σύνθεσης να εκφράσει κάποια συναισθήματα, πρώτα από όλα έχει στο μυαλό του τις αρμονίες της μουσικής κλίμακας, που υπάγονται σε μαθηματικούς κανόνες. Έχοντας αυτή τη βάση ηχοχρωμάτων, μπορεί να προκαλέσει διαφορετικούς συναισθηματικούς συνειρμούς, ανάλογα με τη χρήση της νότας. Αν το μοτίβο είναι μονότονο, τότε ακουστικά η σκέψη οδηγείται σε ιδέες, που προκαλούν μικρότερη συναισθηματική ένταση. Παράδειγμα η θεϊκή κλασική μουσική του Βάγκνερ, που μάγευε τις αυλές του Λουδοβίκου, χρησιμοποιήθηκε από τον Χίτλερ για τον απάνθρωπο σκοπό του.

Η οικογένεια και το σχολείο θεωρούνται υπεύθυνοι για να δημιουργήσουν το κατάλληλο περιβάλλον με τα ανάλογα ερεθίσματα, ώστε ν' αναπτυχθούν και να καλλιεργηθούν τα παιδιά. Η διδασκαλία και η μάθηση, που κάνουν χρήση τη συζήτηση, την παρατήρηση, την αμφισβήτηση, την ανακάλυψη του καινούριου, λογίζονται ως δημιουργικές. Μπορούν να βοηθήσουν στη δημιουργική διαδικασία, προσφέροντας ερεθίσματα με στόχο την αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη των παιδιών, με την επαφή τους με τη μουσική. Μαθαίνει πιο γρήγορα, αυτός που έχει έρθει σε επαφή με τη μουσική.

Η μουσική, λοιπόν, μια γλώσσα παγκόσμια, βοηθά στην ψυχολογική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, για τον Πλάτωνα έχει ηθοπλαστική δύναμη, για τον Ιπποκράτη θεραπευτική αξία, για τον Πυθαγόρα ψυχολογική.

Ο συνδυασμός μουσικής και κίνησης επιτρέπει την επιστράτευση σώματος και πνεύματος, τοποθετώντας τα θεμέλια της κινητικής ανάπτυξης. Η μουσικοκινητική αγωγή είναι μέρος της εκπαίδευσης των παιδιών, που ολοκληρώνει την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων^{35,14}, βοηθά στην ανάπτυξη του εγκεφάλου, είναι συνδεδεμένη στενά με τη γλωσσική λειτουργία, στην αύξηση της ανθρώπινης σύνδεσης και στην καταπολέμηση του στρες.

Άραγε, πώς θα ήταν ο κόσμος χωρίς μουσική; Μία γλώσσα, που είναι κατανοητή από όλους και μιλιέται από όλους. Μία γλώσσα πλούσια, που περικλείει πληθώρα διαλέκτων. Η μουσική είναι μία ισχυρή δύναμη, που προσφέρει βαθιές συγκινήσεις, ένα δυνατό εργαλείο που μπορεί να βελτιώσει ή να εμπλουτίσει τον κόσμο. Ν' αποτελέσει το εργαλείο της παιδαγωγικής πρακτικής και διδασκαλίας το εφαλτήριο αξιοποίησης μουσικών έργων, τα οποία θεωρούνται πρόσφορα για την εκπαιδευτική διδασκαλία.

2. 6. ΘΕΑΤΡΟ

Μορφή τέχνης θεωρείται το **θέατρο**. Οι ρίζες του ανάγονται στα χρόνια της αρχαιότητας, στα πλαίσια εορτασμού του θεού Διόνυσου, στις αγροτικές γιορτές. Μια μορφή ψυχαγωγίας και πνευματικής καλλιέργειας, με θρησκευτικό και μυστηριακό χαρακτήρα, συνυφασμένη στενά με την κουλτούρα και την παιδεία των Αρχαίων Ελλήνων. Στην εποχή μάλιστα του Περικλή, απαίδευτος θεωρούταν ο πολίτης που δεν ερχόταν σε επαφή με αυτό. Καθιέρωσε την αγορά των θεωρικών, εισιτηρίων, που θα χρησιμοποιούνταν και από τους οικονομικά ασθενείς πολίτες, οι οποίοι δεν είχαν τη δυνατότητα παρακολούθησης θεατρικών παραστάσεων.

Το αρχαίο ελληνικό θέατρο επηρέασε βαθιά την κουλτούρα και άλλων λαών. Η θεατρική παιδεία δεν αποσκοπούσε μόνο στην ψυχαγωγία, αλλά είχε σκοπό να διαμορφώσει πολίτες

με κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική συνείδηση, με προβληματισμό για τα πολιτικά δρώμενα.

Όπως και τότε έτσι και σήμερα, το θέατρο αποτελεί μια πνευματική εκδήλωση, εγείρει συναισθήματα-συγκινησιακή κατάσταση με εκφράσεις του προσώπου και σωματικές αντιδράσεις, όπως έντονοι καρδιακοί παλμοί ή γρήγορη αναπνοή ^{14,σελ.8} με στόχο την εξωτερίκευσή τους, προσφέρει ποικίλες γνώσεις, οδηγεί στη μόρφωση.

Η θεατρική αγωγή αποτελεί σημαντικό κομμάτι τέχνης για τη ζωή των παιδιών και επέκταση το θεατρικό παιχνίδι, που λαμβάνει χώρα με τις θεατρικές παραστάσεις, στο χώρο του σχολείου. Ήδη από την πρώιμη ηλικία τα παιδιά πειραματίζονται με διάφορους ρόλους, άρα, συμπεραίνουμε, ότι το στοιχείο της μίμησης και της δραματοποίησης, μαζί με το παιχνίδι είναι σημαντικό μέρος της ζωής του παιδιού (μεταμφιέσεις των κοριτσιών σε πριγκίπισσες, των αγοριών σε ήρωες).

Γίνεται προσέγγιση καλλιτεχνικού και ψυχοπαιδαγωγικού παιδαγωγικού περιεχομένου και το παιδί αυθόρμητα εισχωρεί στον κόσμο της θεατρικής τέχνης. Τα παιδιά μαθαίνουν: να λειτουργούν ως ομάδα και διαμέσου αυτής:

- να επικοινωνούν,
- να συνεργάζονται και ν' αντιλαμβάνονται τις συμπεριφορές των άλλων
- να συζητούν,
- να μοιράζονται,
- να πειθαρχούν,
- να σέβονται,
- να εκτιμούν την αισθητική,
- να φαντάζονται, να δημιουργούν νέες ιδέες, να οδηγούνται στη γνώση.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία έντονη δραστηριότητα για την εισχώρηση της θεατρικής παιδείας στο χώρο της εκπαίδευσης, με μάθημα, που αφορά τη διδασκαλία της θεατρικής πράξης και έπειτα τη βιοματική της διάσταση.

Η τέχνη αυτή αποτυπώνει με τρόπο διδακτικό προς το κοινό την ανθρώπινη κατάσταση στις διάφορες εκφάνσεις της. Από αρχαίες ελληνικές μαρτυρίες διαπιστώνουμε τη λειτουργία του Αριστοτελικού ορισμού, ως ψυχαγωγικού και παιδαγωγικού μέσου, που επιτρέπει στο κοινό να ταυτιστεί με το ηθοποιό σε υπερθετικό βαθμό, όπως μας υπενθυμίζει η ιστορία του Φρυνίχου, με το έργο του «Μιλήτου άλωσις». Εδώ, το κοινό συνταυτίστηκε με τα δρώμενα και απορροφήθηκε σε μια τέλεια μέθεξη, με αποτέλεσμα ο ποιητής λόγω της υπερβολικής θλίψης, που μετέδωσε στους Αθηναίους, θυμίζοντάς τους «οικεία κακά», τιμωρήθηκε

με σεβαστό χρηματικό πρόστιμο. Αντιλαμβανόμαστε τη δύναμη της τέχνης του θεάτρου, με την υπέρμετρη επιρροή του στις ζωές των Αθηναίων πολιτών.

Είναι η τέχνη, που έχει τη δύναμη να μεταδώσει συγκλονιστικά ερεθίσματα στο παιδί, γνώσεις και μηνύματα, είτε αυτό είναι θεατής, είτε συμμετέχων, βιώνοντας ενεργά το θεατρικό ρόλο. Είναι τέχνη βιωματική, ζωντανή, που ενεργοποιεί ερεθίσματα και προβάλλει αξίες και δημιουργεί πρότυπα.

Η τροφοδότηση του ατόμου με τη θεατρική αγωγή, ως προϊόν καλλιτεχνικής πράξης χτίζει τη φαντασία, την αναλυτικοσυνθετική σκέψη του, την ομαδοσυνεργατική συνεργασία, τη χρήση της προφορικότητας και της γνώσης του κόσμου, αλλά και την αποδοχή των ιδιαιτεροτήτων και των διαφορετικών ατόμων.

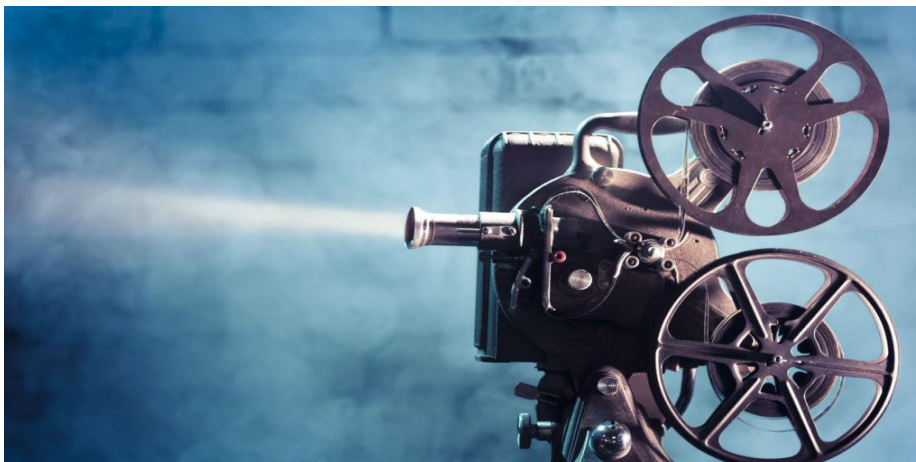
Ο εκπαιδευτικός με την κατάλληλη εκπαιδευτική θεατρική κουλτούρα οξύνει το πνεύμα των μαθητών, ώστε από θεατές να μετασχηματιστούν σε ηθοποιούς, προσπαθεί να επωφεληθεί τις κοινωνικές και πνευματικές ικανότητες, οι οποίες είναι εν δυνάμει στο παιδί, με τρόπο συνεργειστικό και ολιστικό, εμπλέκοντας τα πνευματικά, φυσικά, γλωσσικά, κοινωνικά και άλλα στοιχεία της προσωπικότητάς τους. Επειδή είναι βιωματική μέθοδος διδασκαλίας, προτρέπει τον μαθητή να συμμετάσχει ενεργά, ανατρέποντας την παραδοσιακή διδακτική οργάνωση.

Αυτό προϋποθέτει γνώσεις από την πλευρά του και θεατρική κουλτούρα, αγάπη γι' αυτό, ευελιξία, σεβασμό της καλλιτεχνικής προσπάθειας των παιδιών και να είναι σε θέση να εκμαιοεί και ν' αναγνωρίζει τις δυνατότητες του κάθε παιδιού. Το έργο του, επομένως είναι πολυσύνθετο, γιατί μία τάξη χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια, και ο δάσκαλος οφείλει να συνταιριάζει τις ιδιαιτερότητες και τις διαφορετικότητες, που προκύπτουν.

Η συμμετοχή σε θεατρικά έργα απελευθερώνει το παιδί και αποτελεί μέλημα του ικανού εκπαιδευτικού. Και αυτό γιατί ένα θεατρικό έργο αναστατώνει τη νηνεμία των αισθήσεων, απελευθερώνει το συνθλιβόμενο ασυνείδητο, δίνει έναυσμα για μια ουσιαστική επανάσταση^{1,32}, εξωτερικεύει τις κρυφές επιθυμίες των συμμετεχόντων, τα πάθη, τις δυνατότητές τους.

Καλλιτεχνικές δραστηριότητες, όπως μιμόδραμα, θεατρικό παιχνίδι, αυτοσχεδιασμοί, χορός, παιχνίδι ρόλων αποτελούν εκφάνσεις της θεατρικής πράξης, που συμπεριλαμβάνονται στην παιδαγωγική θεώρηση του εκπαιδευτικού. Αυτό που θεωρείται κατακρίτεο είναι το ξεθώριασμα της ενεργητικότητας και του πνεύματος για δημιουργική έκφραση από την πλευρά του δασκάλου, ο οποίος αποτελεί τον πυλώνα ενέργειας στη διδασκαλική πράξη.

2.7. ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Κινηματογράφος είναι η έβδομη τέχνη, η οπτικοακουστική τέχνη, που στηρίζεται στην εικόνα, στο λόγο, στη μουσική, στο θόρυβο. Είναι η τέχνη, που κουβαλά την εμπειρία των παλιότερων τεχνών και δέχεται την επίδρασή τους. Στηρίζεται αποκλειστικά στη γλώσσα της εικόνας, στο συγκερασμό εικόνας και λόγου.

Είναι η σφραγίδα στην εξέλιξη της επικοινωνίας και των τεχνολογικών κατακτήσεων^{28,σελ.48}.

Είναι ιστορικός, διότι αποτελεί πηγή πληροφόρησης του παρελθόντος, που κάνει χρήση την εικόνα και υπόκειται σε περιορισμούς, νόμους, κανονισμούς. Είναι το όνομα, που έδωσε ο Λυμπιέρ στο μηχάνημα εκείνο, που γράφει κίνηση.

Είναι η μαγεία, που σαγηνεύει το κοινό μέσα στη μυσταγωγική ατμόσφαιρα της σκοτεινή αίθουσα. Αυτό που ονομάζουμε σήμερα κάμερα^{28,σελ.11}. Το μοντάζ των εικόνων, ώστε να υπάρχει συνάφεια και συνέχεια με επίδραση στην οπτική των θεατών. Πρόκειται για επιλογή εγγραφών ορισμένων τμημάτων μιας σκηνής ή ενός γεγονότος, όπου τοποθετούνται με σειρά, περικόπτοντας, ότι είναι ασήμαντο. Το ένα πλάνο διαδέχεται το άλλο, αλληλοσυμπληρώνοντάς το, για να υπάρχει συνέχεια θεματική, ηχητική, νοηματική και η θεματική και εκφραστική ολοκλήρωση.

Η εφεύρεση του κινητοσκοπίου στα εργαστήρια του Έντισον αποτελεί την απαρχή. Το ενδιαφέρον ελάχιστο, εξού και οι κενές κινηματογραφικές αίθουσες. Ένα πολιτιστικό δρώμενο, που εκτυλισσόταν σε ανοικτούς χώρους, όπως σε πανηγύρια ή πλατείες ή σε καφεενεία ή σε λούνα παρκ.

Αρχικά, ήταν βουβός και ασπρόμαυρος, με πρόσωπα κινούμενα, με μια ιστορία σε εξέλιξη, αργότερα μ' ένα έργο σε πλοκή, με συνοδεία μουσικής. Οι ηχητικοί διάλογοι ήταν ανύπαρκτοι και πραγματοποιήσιμοι με παντομίμα. Αργότερα, προστίθενται οι διάλογοι

και παρουσιάζονται οι πρώτες προσπάθειες προσθήκης χρώματος. Ο κινηματογράφος γίνεται έγχρωμος.

Με το πέρασμα των χρόνων, εφόσον το ενδιαφέρον των θεατών αύξανε και οι απαιτήσεις πλήθαιναν, εξελίσσεται η κινηματογραφική ταινία. Οι σκηνές γίνονται πιο εντυπωσιακές, πιο δραστήριες, πιο ριψοκίνδυνες. Η τέχνη η φτώχη, η προσιτή σε κοινό με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, αναπτύσσεται και διαδίδεται παγκοσμίως.

Διαμορφώνει μοντέλα συμπεριφοράς, διαδίδει θέματα σημασίας, όπως φυλετικές διακρίσεις, εθνικές διαφορές, φεμινιστικό κίνημα, βία, σεξ, αγγίζει επικίνδυνες διαστάσεις, διδάσκει ιστορία. Σήμερα, αποτελεί την ξεκούραση και τη χαρά όλων των κοινωνικών στρωμάτων.

Οι κινηματογραφικές ταινίες αποτελούν την ταυτότητα μιας κοινωνίας σε μια ιστορική εποχή. Μία αντιγραφή του κοινωνικού γίνεσθαι, των ιστορικών καταστάσεων, ή των βιογραφικών πληροφοριών, μια μεταφορά ή περιγραφή πολιτικών γεγονότων ή μεταβολών, ανθρώπων ή συμπεριφορών τους. Η περιήγηση στο παρελθόν ή η μεταφορά στο μέλλον εξάπτει τη φαντασία και μεταφέρει τον θεατή σε ένα άλλο ανύπαρκτο ή υπαρκτό κόσμο, σε μια εποχή που θα επιθυμούσε να ζει κάποιος και να προχωρήσει σε αλλαγές ή σε ανατροπές.

Από τα πρώτα κιόλας βήματά του ο κινηματογράφος ενδιαφέρθηκε για το παιδί, γι' αυτό υπήρξαν ταινίες με απλή παρουσία παιδιών. Και αυτό συμβαίνει, γιατί το παιδί αποτελεί πηγή αθωότητας, ελπίδας, ενσάρκωση της χαράς, όπου γοητεύει τους σκηνοθέτες. Μέσα από το παιδικό βλέμμα εκφράζεται παραστατικά η συγκίνηση ή η χαρά ή ο θυμός, ή η τρυφερότητα, η νοσταλγία του παρελθόντος, η αναζήτηση της χαμένης αθωότητας.

Η διαμόρφωση μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, που επιδιώκει τη γεφύρωση χάσματος ανάμεσα στη σχολική και στην εξωσχολική πραγματικότητα^{26,σελ.28}, αποτελεί τρόπο σκέψης με στόχο την επίτευξη αυτού του σκοπού, έτσι ώστε το ελληνικό σχολείο να είναι σε θέση να πραγματοποιήσει.

Η κινηματογραφική παιδεία αποτελεί άξονα της οπτικοακουστικής παιδείας και των Μέσων. Στόχος είναι η μετατροπή θεατών, ενεργών στα Μέσα. Κυρίως, όμως, έχει πιο έντονα καλλιτεχνικά κριτήρια και υψηλές αισθητικές νόρμες, που συμβάλλουν στην πολιτισμική ενηλικίωση του ανήλικου θεατή^{38,12}.

Στην εκπαιδευτική πράξη, η διείσδυση στο χώρο της τέχνης, που λέγεται κινηματογράφος μπορεί να πραγματοποιηθεί με την ανάλυση κάποιων ντοκιμαντέρ ή ταινιών, ώστε οι μαθητές να γνωρίσουν κάποιες εποχές, τις συνήθειες των ανθρώπων, τα ήθη τους και τις ιδιαιτερότητές τους. Η προβολή μιας κοινωνίας, ενός ιστορικού γεγονότος, με

την αποθανάτιση των ζωντανών σημείων μιας πόλης, μιας εκδήλωσης, ή ειδικών καταστάσεων οξύνουν το πνεύμα των παιδιών, του παρέχουν πληροφορίες, αιχμαλωτίζουν το νου, ώστε αφήνονται στην κινηματογραφική αύρα. Το παιδί αυτενεργεί, γνωρίζει τον πανανθρώπινο πολιτισμό, αποκτά κοινωνική συνείδηση, ανακαλύπτει τις κλίσεις του, προσανατολισμένο στο χώρο και στο χρόνο της δράσης συμμετέχει και συμπαρίσταται τα δρώντα πρόσωπα, αποκτά αναλυτική σκέψη και κριτική ανάλυση.

Βέβαια, έχουμε και τον αντίποδα της χρησιμότητας του κινηματογράφου, όπως η φοβική στάση, απέναντι στον κόσμο των ενηλίκων, η προβολή αρνητικών προτύπων και αρνητικών συμπεριφορών, όπως βία, επιθετικότητα, απόψεις εξωπραγματικές για το κοινωνικό γίγνεσθαι. Κίνδυνοι, που ελλοχεύουν και οφείλουν γονείς και εκπαιδευτικοί να λάβουν σοβαρά υπόψη τους. Στόχος είναι η αξιοποίηση της κινηματογραφικής κουλτούρας και η θετική συμβολή της στον υγιή ψυχισμό του παιδιού και στην απόκτηση μιας εθνικής και πολυπολιτισμικής ταυτότητας.

Η μύηση στον κινηματογραφικό κόσμο μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη χρήση των βίντεο και των υπολογιστών, μιας και τα κινηματογραφικά υλικά και μηχανήματα είναι πολύ ακριβά. Επιλογή ταινιών παιδαγωγικού και καλλιτεχνικού χαρακτήρα και ατμόσφαιρας κατάλληλης αποτελεί μέλημα του εκπαιδευτικού. Συνιστάται, βέβαια, και η επίσκεψη στην κινηματογραφική αίθουσα, γιατί θεωρείται πολιτιστικός χώρος, η οποία παρουσιάζει νέες εμπειρίες στα παιδιά και τρόπους συμπεριφοράς

2.8. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Φωτογραφία είναι η τέχνη και η επιστήμη δημιουργίας οπτικών εικόνων μέσω της αποτύπωσης του φωτός, με τη χρήση κατάλληλων συσκευών^{38,13}.

Ιστορικά η φωτογραφία ξεκίνησε από ένα απλό κλειστό σκοτεινό δωμάτιο, στο οποίο υπήρχε μία επίπεδη επιφάνεια και μία οπή, από την οποία περνούσαν οι ακτίνες του ήλιου και σχημάτιζαν κάποιο είδωλο στην επιφάνεια αυτή.

Με την εξέλιξη της φωτογραφίας έχουμε την αντικατάσταση των ασπρόμαυρων φωτογραφιών από τις έγχρωμες. Πρωτοπόροι φωτογράφοι λειτούργησαν, ώστε να βελτιωθεί και να εξελιχθεί, χάρη στους οποίους οφείλουμε την ύπαρξη της φωτογραφίας ως τις μέρες μας. Καταλήγουμε στην ψηφιακή φωτογραφία στο χώρο της φωτογραφικής τέχνης.

Αντικείμενο λατρείας ως ενασχόληση και ως τρόπος αποτύπωσης στιγμών. Πρόκειται για χόμπι ή για επάγγελμα. Ένα μέσο φτωχό, που μόνο μ' ένα εργαλείο μπορείς ν' αποτυπώσεις αυτά που βλέπεις. Ένα εργαλείο ιχνηλάτησης του χρόνου, που επιβεβαιώνει την πραγματικότητα και ισχυροποιεί τις εμπειρίες της κάθε στιγμής.

Είναι το μέσο σύνδεσης, λοιπόν, με το παρελθόν, όπου με ρεαλιστική προσέγγιση επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο θυμόμαστε συμβάντα, τοπία, γεγονότα. Μέσω από το φωτογραφικό πρίσμα, η ιστορία λαμβάνει διαφορετικές όψεις, ανάλογα με την τοποθέτηση του υποκειμένου διαλεκτικά απέναντι στα συμβάντα σε συνδυασμό και με την επιλογή της οπτικής γωνίας και των στοιχείων, που περικλείονται στο περιβάλλον. Έτσι, η αληθινή ουσία των γεγονότων αποκτά υποκειμενικό χαρακτήρα.

Σημαντικό στην τέχνη είναι η ένταση, αυτό που δημιουργεί πόνο, χαρά, λύπη, θλίψη. Ο φωτογράφος, λοιπόν, λειτουργεί σαν τον συνθέτη. Θέλει τα πράγματα να τοποθετηθούν, όπως πρέπει. Σηκώνει το φακό, κλειδώνει, παγώνει και φωτογραφίζει τη στιγμή, για να την περάσει στην αιωνιότητα. Και μέσα από αυτόν πηγάζουν ένα σύνολο συναισθημάτων, όπως πόθος, πάθος, χαρά, λύπη, έρωτας.

Ο καλλιτέχνης έχει ανά χείρας μια τεχνική^{28,σελ.12}, που θεωρείται αρκετά προσιτή και μπορεί ο καθένας να τη χρησιμοποιήσει και στα social media, προκειμένου να εξωτερικεύσει κάποιο συναίσθημα ή να καλλιεργήσει την εικόνα του. Ο Μπωντλέρ περιγράφει τον φωτογράφο ως την ένοπλη έκδοση ενός μοναχικού περιπατητή που αναγνωρίζει το τοπίο, στήνει ενέδρα και την κατάλληλη στιγμή χτυπά τον στόχο του,^{34,σελ.62}. Μία στιγμή, που παραμένει ανεξίτηλη στη μνήμη, κάτι που ο χρόνος δεν μπορεί ν'αλλοιώσει, γιατί έχει πια ήδη καταγραφεί. Αποτελεί επιβεβαίωση και απόδειξη για την ιστορία.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία, στόχος της φωτογραφίας είναι να καταδείξει τις διαφορετικές προοπτικές, ώστε το παιδί να κατανοήσει, ότι ο τρόπος που τοποθετούνται τα πράγματα στο φωτογραφικό φακό και μετά στο αποτέλεσμα, ότι υπάρχει γι' αυτά διαφορετικός τρόπος προσέγγισης.

Η μεταφορά άμεσων μηνυμάτων, που είναι το πλεονέκτημα της φωτογραφίας σε σχέση με άλλα μέσα, καθώς και το ότι η εικόνα έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε συνδυασμό με την τεράστια απήχηση των τελευταίων, έχει μετατρέψει τη φωτογραφία σε αντικείμενο ενασχόλησης. Η εικόνα προσελκύει την προσοχή και το ενδιαφέρον των παιδιών, εφόσον είναι ελκυστική, χωρίς να πλήττει με κείμενα ή λέξεις.

Επιπλέον, χωρικές έννοιες, που είναι ασαφείς στο μυαλό του παιδιού, κυρίως μέχρι τη σχολική ηλικία, με τη συστηματική χρήση του μέσου αυτού να μπορούν να ξεκαθαρίσουν και να πάρουν συγκεκριμένη υπόσταση.

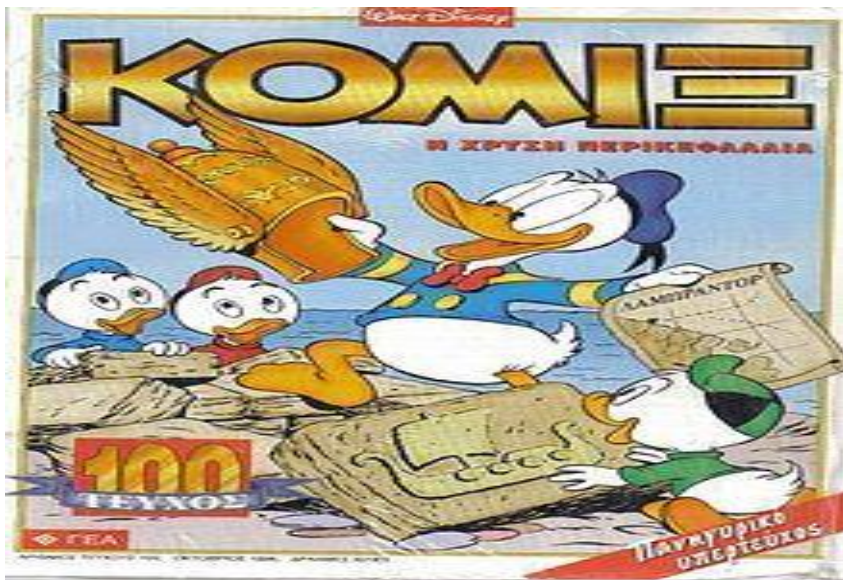
Δεν παρατηρείται, όμως, συστηματική προσπάθεια εξοικείωσης με το οπτικό αυτό μέσο, που παραμένει ένα στοιχείο διακοσμητικό ή παραδειγματικό. Η ενθάρρυνση για συγκέντρωση προσωπικών φωτογραφιών με σκοπό την καταγραφή της προσωπικής τους βιογραφίας, συνδέοντας και συγκρίνοντας τον εαυτό τους με το παρελθόν, η περιπέτεια αυτή της αποκάλυψης, αποτελεί κάποιο βήμα επαφής με τη φωτογραφική τέχνη.

Εξίσου ενδιαφέρον θεωρείται η κατάδειξη εικόνων σε κάθε αντικείμενο μαθησιακού περιεχομένου, που επεξεργαζόμαστε, ώστε να είναι σε θέση να συγκρίνει εικόνες, να παρατηρεί, ν'αμφιβάλει, ν'αποκτά γνώσεις. Ο χαρακτήρας της εικόνας θα προσφέρει πληροφορίες μόνο αν παραλείψουμε τον διακοσμητικό και εικονογραφικό ρόλο της. Η πραγματική ερμηνεία της εικόνας εισάγει το λεγόμενο στοιχείο της έκπληξης, της απιθανότητας, της φαντασίας, μετατρέπει το αφηρημένο λεκτικό απ' όργανο λειτουργίας και αναπαραγωγής σε αντισταθμιστικό και θεραπευτικό εκπαιδευτικό εργαλείο, επεκτείνει τα όρια του λόγου^{37,15}.

Οι φωτογραφίες αποτελούν ένα ενθύμιο, μία απόδειξη για κάτι που ήδη πραγματοποιήθηκε, έχουν συναισθηματική αξία και ανασύρουν μνήμες, στιγμές και αποδεικνύουν, ότι το ταξίδι πραγματοποιήθηκε.

Μία κίνηση μεταστρεπτική, που μεταστρέφει τον «ρου» του πράγματος, η οποία θα μετανομαστεί φωτογραφική έκσταση από τον Barthes Roland^{29,162}. Η φωτογραφία πιστοποιεί, ότι αυτό που βλέπουμε, έχει ήδη υπάρξει και είναι τόσο βέβαιο, όσο και αυτό που αγγίζουμε. Ο χρόνος είναι τόσο ακινητοποιημένος και δίνεται με τρόπο υπερβολικό και τερατώδη. Αποτελεί, λοιπόν, το πιστοποιητικό παρουσίας, στο χρόνο, κάποιου γεγονότος, ή πράγματος ή προσώπου^{30,123}.

2.9. ΚΟΜΙΚΣ

Η ιστορία των **κόμικς** ξεκινά από πολύ παλιά, από την πρωτόγονη κιάλας εποχή με τις εικόνες, που χάραζαν οι άνθρωποι, πάνω στους βράχους. Αποτελούσε κώδικα επικοινωνίας, μιας και απουσίαζε ο λόγος.

Ουσιαστικά τα κόμικς είναι εικόνες, που εκφράζουν κάτι. Μία μορφή οπτικής εικόνας. Κυρίως στηρίζονται στην εικόνα και λιγότερο στο λόγο.

Η ετυμολογία της λέξης κόμικς προέρχεται από την ελληνική λέξη «κωμικός». Πρόκειται για εικονογραφήματα, που παρουσιάζουν λογοτεχνία με ζωγραφική, για μια φανταστική ή πραγματική αφήγηση, που ξεδιπλώνεται με εικόνες, είτε σε λεζάντες, είτε σε μικρά συννεφάκια με κειμενάκια, και έχει πλοκή. Το κείμενο των κόμικς περιστοιχίζεται από ένα συννεφάκι, συνήθως, διακεκομμένο κάποιες φορές, προκειμένου να εκφράσει θυμό,

οργή, απορία, κάποιο συναίσθημα. Ο λόγος είναι ευθύς, παιγνιώδης, σαρκαστικός, αιχμηρός, δραστήριος, όχι φιλολογικός, φτωχός σε λεξιλόγιο, με πολλά επιφωνήματα και σημεία στίξης. Ναι μεν, φτωχός, αλλά πυκνός, γιατί μέσα σε τόσο μικρά συννεφάκια, πρέπει να συμπυκνώσει διαλόγους και ομιλίες.

Όσον αφορά τα γράμματα, τόσο το μέγεθος, όσο και η γραμματοσειρά υποδηλώνουν συναισθήματα, εκπέμπουν ένταση, οργή, ενθουσιασμό.

Αρχικά, τα κόμικς είχαν έντυπη μορφή, με εικόνες στατικές. Σήμερα, είναι ψηφιακής μορφής. Είτε έντυπα, είτε ψηφιακά, η πρωτοτυπία και η ενέργεια, που προσδίδουν στον αναγνώστη, είναι σημαντικές.

Γοητεύουν τους αναγνώστες τους και ενεργοποιούν τη φαντασία τους, κυρίως με τη χρήση της εικόνας, που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, γιατί «μιλά» από μόνη της και μεταφέρει πληροφορίες και γνώσεις.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία παρατηρούμε τη χρησιμότητα των κόμικς, τα οποία προάγουν τη διεπιστημονικότητα και διαθεματικότητά και θεωρούνται κατάλληλα για την εφαρμογή τους σε μαθήματα όλων των βαθμίδων. Η χρήση εικόνας και κειμένου βοηθά στην απομνημόνευση των πληροφοριών, η δε φαντασία διεγείρεται καθώς ο θεατής αισθάνεται, ότι ο ίδιος είναι ο συμμετέχων.

Κυρίως, για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, όπου η εικόνα κατέχει σημαντική θέση στα ερεθίσματα και στη φαντασία τους, στη διερεύνηση του οπτικού τους πεδίου, η αξία αυτών των εικονογραφημάτων, κρίνεται σημαντική. Παράγοντας αγωγής και μόρφωσης. Η πρόωπη αγωγή μέσω της εικόνας οδηγεί στην παρατήρηση, στην αφύπνιση της σκέψης, στον προβληματισμό. Η δε αλληλοσυμπλήρωση εικόνας και κειμένου αποτελεί εναρμόνιση.

Βέβαια, οι απόψεις για τη χρησιμότητά τους στην εκπαιδευτική δράση δίστανται. Αποτελούν είδος αμφιλεγόμενο. Η μια υπερασπίζεται, ότι συμβάλλουν θετικά στη μάθηση με την προσέλκυση του ενδιαφέροντος τους, τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα τους, με την ενεργοποίηση της φαντασίας, με την καλλιτεχνική ανησυχία τους, μιλώντας στην παιδικότητα, που ο καθένας έχει μέσα του και προσπαθούν να ξυπνήσουν. Είτε με ένα παιδικό αστείο ή με μία παιδική αστεία κίνηση(μπουνιά, κλωτσιά, σπρώξιμο). Πόλος έλξης τόσο για τους μικρούς, όσο και για τους μεγάλους.

Αντίθετα, η άλλη πλευρά θεωρεί τα κόμικς τροχοπέδη της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τονίζοντας τον κίνδυνο της ποιοτικής παραμέλησης, τόσο του κειμένου, όσο και της εικόνας. Κάτι ελαφρύ, με απλούστατες διηγήσεις, χωρίς δίδαγμα και αφελές. Ο λόγος τους άναρθρος, ανοργάνωτος, αποσπασματικός, γραμματικά αδόκιμος, κατά τον Μπενέκο. Και

όπου επιχειρείται η στιχοποίησή του καταλήγει σε πραγματική κακοποίηση του ποιητικού λόγου»^{20, σελ.42}.

Επομένως, άλλοι τα υμνούν για την πολυσημία τους, ενώ άλλοι τα κατηγορούν ή ενοχλούνται από την παιδικότητά τους, την οποία εκλογικεύοντας την αποκαλούν απλοϊκότητα, χωρίς να βλέπουν τη συνθετότητα της απλότητας αυτής σε διάφορα επίπεδα^{14,σελ.19}.

Η ενσωμάτωση όμως, στη σημερινή εποχή, της ψηφιακής μορφής των κόμικς στην εκπαιδευτική πράξη έχει παίξει σημαντικό ρόλο, γιατί προάγουν την κριτική σκέψη, βοηθούν στον εγγραμματισμό, καλλιεργούν το χιούμορ. Αποτελούν εναλλακτικό τρόπο διδασκαλίας, ο οποίος συνδυάζει την εικόνα, την πλοκή, το κείμενο.

Πρόκειται για διδακτικό εργαλείο, με θετικές αντιδράσεις στους μαθητές, γιατί θεωρούνται ως ευχάριστο διδακτικό αντικείμενο, με οπτικές αναπαραστάσεις κατανοητές προς τους μαθητές, με εικόνες συνδυασμένες με πληροφορίες, που εύκολα αποτυπώνονται στο μυαλό των παιδιών και ανακαλούνται, και κυρίως λόγω της χαλαρότητας, που προσδίδουν, είναι ελκυστικά και διασκεδαστικά. Η αμεσότητα και η απλότητα τα καθιστούν προσιτά για τις μικρές ηλικίες.

Το γεγονός, ότι η εικόνα έχει δύναμη και τα κόμικς στηρίζονται σε αυτή, καταλαβαίνουμε, ότι βοηθούν στην αποκωδικοποίηση και επανακωδικοποίηση οπτικών μηνυμάτων, με αποτέλεσμα να οδηγούν σε συνθετική σκέψη, να δημιουργούν ερεθίσματα για την αναζήτηση γνώσης.

Μία άλλη εκπαιδευτική διάσταση είναι η απομυθοποίηση των κοινωνικών στερεοτύπων και η χιουμοριστική διάσταση, που δίνεται σε εκφάνσεις καθημερινής ζωής, που μπορεί να μην είναι ευχάριστες.

Η επιλογή και η αξιολογική ιεράρχηση των κόμικς καθίσταται αναγκαία, ώστε ν' ανταποκρίνεται στις ανάγκες, στις εξελικτικές και διανοητικές ανάγκες του παιδιού. Πρόκειται για τη γεφύρωση της ζωής εντός και εκτός σχολείου και ο εκπαιδευτικός μπορεί να την επιδιώξει, κάνοντας χρήση τους, εφόσον πρώτα αξιολογήσει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

3.1. ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ο όρος αισθητική αγωγή προήλθε από τη λέξη «αίσθηση», δηλαδή καθετί που προσλαμβάνει ο άνθρωπος με τις αισθήσεις του και με την Τέχνη καταφέρνει να το επεξεργαστεί και

να το αποδώσει. Η έννοια του κάλλους, του ωραίου αποτελούν διαστάσεις της τέχνης. Η αισθητική με την αγωγή συναντιούνται για να μπορέσουν να πραγματώσουν την προσφορά τους στον άνθρωπο, ώστε να χειραφετηθεί και ν' αναπτύξει τις αισθητικές του ικανότητες, της κρίσης, της ερμηνείας, της θεατρικής, κινητικής, ηχητικής, μουσικοκινητικής, λογοτεχνικής, εικαστικής παραγωγής έργων.

Πρωτοπόρος πρεσβευτής, υπέρμαχος της αισθητικής αγωγής θεωρείται ο Read, ο οποίος πρωτοστάτησε για το παιδαγωγικό φαινόμενο της Τέχνης.

Εκπαιδew, σημαίνει συνοδεύω το παιδί χωρίς άμεσες παρεμβάσεις. Σκοπός του σχολείου είναι η πορεία προς τη μάθηση μέσω ποικίλων δραστηριοτήτων, για αναπτύχουν οι ικανότητες αίσθησης, αυτενέργειας, σκέψης, ομιλίας, φαντασίας^{18,σελ.81}. Η εικόνα, η δραματοποίηση, η εικόνα, η μουσική, το θεατρικό παιχνίδι, η ζωγραφική, ο χορός, όλες αυτές οι αισθητικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες στοχεύουν στην αισθητική κουλτούρα και κληρονομιά. Οικοδομεί ελεύθερη, δημιουργική, συνεργατική προσωπικότητα και θέτει τα θεμέλια της ηθικής του εξέλιξης.

Είναι ευρέως αποδεκτό, ότι η κάθε μορφή Τέχνης συμβάλλει στην αισθητική και δημιουργική ικανότητα του ατόμου. Η αξιοποίηση της στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι καθοριστική. Το ερώτημα, που απασχολούσε πάντοτε τους εκπαιδευτικούς ήταν, αν η Τέχνη αποτελεί διδακτικό αντικείμενο ή εργαλείο μάθησης και ανάπτυξης, ένα ερώτημα που παραμένει αναπάντητο και κυρίως ρητορικό. Είτε λαμβάνεται ως αντικείμενο διδασκαλίας, είτε ως εργαλείο μάθησης, η Τέχνη επιδιώκει τη δημιουργία προϋποθέσεων, ώστε το φαινόμενο αυτό, να κατανοηθεί από το παιδί, και να εκτιμήσει τις διαχρονικές επιδράσεις της μέσα από τις διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς. Η «αγωγή μέσω Τέχνης» συνδυάζει τέχνη και καθημερινή ζωή των παιδιών. Μαθαίνουν την συνύπαρξη, την κατανόηση του εαυτού τους και των συνομηλίκων τους, την έννοια της φιλίας και με την προσέγγιση και εμπάθυνση της γνώσης που αποκομίζουν, υιοθετούν μία θετική στάση ζωής και αναπτύσσονται έτσι κοινωνικά, συναισθηματικά, ψυχολογικά. Στόχος είναι «όχι να γίνουν καλλιτέχνες, αλλά να μην είναι κανένας δούλος»^{29,σελ.15}. Επιδίωξη του δασκάλου είναι η καλλιέργεια των μικρών για να μεταμορφωθούν σε σκεπτόμενα άτομα, μακριά από στερεότυπα και προκαταλήψεις.

Η αισθητική αγωγή δεν πρέπει να περιορίζεται στα στενά όρια της αγωγής, με μια διδασκαλία, που να έχει στόχο την παραδοσιακή μονότονη μάθηση, αλλά θα πρέπει να περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση πολύπλευρων παιδαγωγικών πρακτικών, εμπλουτισμένων με φαντασία.

Αυτό μπορεί να το πετύχει με το να στοχεύσει στο πρωτότυπο ενδογενές κίνητρο της περιέργειας, που μερικοί την αποκαλούν κόρη της προσοχής^{24,σελ.201}. Το παιδί προσηλώνεται με την περιέργεια και αποκτά μία σταθεροποιητική δυνατότητα στη μάθηση. Ο δάσκαλος μεταβιβάζει μηνύματα, με τη συμμετοχή όλων των αισθήσεων, κάνοντας χρήση φωνής, εκφράσεων προσώπου, χειρονομιών μιμήσεων^{3,σελ.44}.

Η μεταβίβαση πραγματοποιείται με το άκουσμα μίας μουσικής σύνθεσης, με την παρακολούθηση μίας θεατρικής παράστασης, με τη θέα ενός πίνακα ζωγραφικής. Ο έλεγχος του μηνύματος πραγματοποιείται με την πρόσληψη του μηνύματος: εκφράσεις προσώπων, ερωτήματα που υποβάλλουν, γενικότερη συμπεριφορά, διέγερση φαντασίας, συγκίνηση.

3.2. Η ΤΕΧΝΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ο εκπαιδευτικός έχει την ικανότητα να ενεργοποιεί την τάξη με τεχνικές, που οδηγούν στην ανάληψη πρωτοβουλιών, στην κινητοποίηση, στην ενεργοποίηση των μαθητών. Τοποθετείται ενώπιος ενωπίω^{38,σελ.26}. Επιδιώκει την επαφή των παιδιών με την Τέχνη. Στόχος του δεν θα είναι η υποκατάσταση της μαγείας της τέχνης με τις μεθόδους της, αλλά η προετοιμασία του θεατή για να μπορέσει ν' ανταποκριθεί στη δύναμή της. Αρχικά, ενημερώνεται ο ίδιος και εξοικειώνεται με τα έργα, γνωρίζει και αναγνωρίζει το υλικό, με το οποίο θα ασχοληθεί. Δε λειτουργεί, θεωρώντας ότι η χρήση των κανόνων μαθηματικής λογικής θα αποδώσει τα αποτελέσματα, που επιδιώκει. Γιατί ο κάθε αποδέκτης συλλαμβάνει και αποδίδει με το δικό του τρόπο τα ερεθίσματα, που δέχεται.

Ο δάσκαλος έχει σωστή αφετηρία, όταν αναγνωρίζει ότι υπάρχουν αντιθέσεις στην απόδοση ενός έργου, με απεριόριστο εύρος και πλούτο καταγραφής των ιδεών. Είναι ανάγκη να γνωρίζει το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο του κάθε παιδιού, ότι η συνεργασία αφορά παιδιά, που έχουν διαφορετικές ικανότητες και διαφορετικά ερεθίσματα, που θεωρούνται δρώντα όντα, σκεπτόμενα, και ο δάσκαλος θα πρέπει να έχει το ρόλο όχι μόνο του καθοδηγητή, αλλά και του εμπνευστή, που δρα με τρόπο δημοκρατικό και υποστηρικτικό.

Στις πρώιμες ηλικίες ο δάσκαλος οφείλει ν' αναγνωρίσει, ότι η τέχνη στην εκπαίδευση είναι όχι μόνο ένας τρόπος δημιουργικότητας, αλλά και ένα μέσο από το οποίο οι μαθητές συνεχώς θα προχωρούν προς την ολιστική τους ανάπτυξη. Δηλαδή, οποιαδήποτε ενασχόληση με μια μορφή τέχνης δεν καλλιεργεί μόνο ένα στοιχείο του παιδιού, αλλά υπεισέρχεται και σε άλλα, όπως τη γλώσσα, το λόγο, τη κίνηση στο χώρο, την κοινωνική αλληλεπίδραση, την αλληλοκατανόηση κ.ό. Να είναι γνώστης, ότι η τέχνη μετατρέπεται σε

ιδιωτική προσωπική έκφραση του ατόμου, που προκαλεί αισθητική εμπειρία μόνο στον ίδιο το δημιουργό. Αυτό οφείλει να το σέβεται.

Σκοπός μας , λοιπόν, είναι ν' αναδείξουμε την Τέχνη ως εργαλείο διαθεματικής μάθησης και διδασκαλίας, να προσφέρουμε στα παιδιά ευκαιρίες βίωσης αισθητικών εμπειριών, ώστε ν' αποτελέσει τον καταλύτη του αισθητικού γραμματισμού.

Ειδικά:

- α) επεξεργασία διδασκόμενων θεμάτων με αξιοποίηση της αλληλεπίδρασης αισθητικού και νοητικού τομέα και
- β). συσχέτιση αυτών μεταξύ τους, σε προγράμματα αντιμετώπισης της Τέχνης ως ενιαιοποιημένο πεδίο.

Η αισθητική ευαισθητοποίηση είναι μία διαδικασία, που βιώνει το παιδί, προερχόμενο από το δάσκαλο-ενθαρρυντή, με αισθητικές δράσεις και τεχνικές, για να αγγίξουν την καλλιτεχνική χορδή, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει, ότι η απόδοση και το αποτέλεσμα από την εικαστική εμπειρία θα κατακτηθεί πλήρως από το παιδί. Η πρόσληψη, βέβαια, είναι διαφορετική για τον κάθε παραλήπτη. Σημασία έχει, ότι θα συνθέσει εικόνες, θα ασχοληθεί με διάφορες αποχρώσεις, θ' αναγνωρίσει αντικείμενα, θα χειριστεί διάφορα υλικά και από αυτή τη δράση θα επέλθει η αισθητηριακή όξυνση.

Από τον τρόπο που ο παιδαγωγός προσβλέπει στο παιδί τις ικανότητές του και τις επιδόσεις του, καθορίζεται η εξέλιξη του παιδιού. Η εμπιστοσύνη έχει τέτοια δημιουργική δύναμη, ώστε οτιδήποτε πιστεύει ο παιδαγωγός για τον άλλο, να τον δημιουργεί πραγματικά^{21,σελ.49}. Ισχυροποιούνται οι καλές δυνάμεις του παιδιού, που το ίδιο θεωρεί δεδομένες μέσα του. Η αφύπνιση των σπουδαιότερων ικανοτήτων ενός παιδιού, μπορούν ν' αποδώσουν θετικά και ευεργετικά στον ψυχισμό του.

3.2.1. ΕΥΡΕΣΗ ΙΔΕΩΝ

Στηριζόμενος ο εκπαιδευτικός στον γενικό ισχυρισμό, ότι η Τέχνη είναι το πεδίο της ανθρώπινης δράσης, στο οποίο κυριαρχεί η αλληγορία και ο μεταφορικός συμβολισμός θεμάτων, όπως η φύση, οι ανθρώπινες σχέσεις, τα ανθρώπινα πάθη, αντλεί τις ιδέες για να τις παρουσιάσει και να τις επεξεργαστούν. Η Τέχνη είναι μια από τις ουσιώδεις σφαίρες των αυτόνομων και δημιουργικών δραστηριοτήτων του ατόμου^{17,20}.

Με γνώμονα το παράδειγμα του πίνακα ζωγραφικής, που απεικονίζει το θεό Διώνυσο, που κρατά στα χέρια του το τσαμπί με τα σταφύλια, του Καραβάτζιο, τα παιδιά

εμπλέκονται και εξοικειώνονται με τη συμβολική διάσταση των σταφυλιών (συνειρμικό σχήμα: σταφύλια->κρασί->μέθη->θεός Διόνυσος).

Επομένως, η φύση, η ανθρώπινη δραστηριότητα και τα αποτελέσματά της γίνονται σκέψη. Βάσει της σκέψης του Καντ, στην Τέχνη ενυπάρχει το δίπολο φύση- άνθρωπος, στο οποίο στηριζόμαστε για να αντλήσουμε τη θεματική μας και να παράγουμε ιδέες. Ο Σεζάν, από την πλευρά του προτείνει τη στρατηγική της παλινδρόμησης, δηλαδή εφόρμηση στο μυστήριο της φύσης, το υπερβατικό, το θεϊκό, το αρχέγονο. Μέσα από αυτό ο δάσκαλος διδάσκεται, ότι η φύση γίνεται παιδαγωγός και ξεκινώντας από εκεί θα φτάσει στις δικές του μορφές.

3.2.II. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ-ΙΔΕΩΝ

Θεωρούμε το σχολείο το χώρο παραγωγής και υλοποίησης ιδεών, κουλτούρων, απόψεων. Η αισθητική αγωγή γίνεται μέρος του σχολικού προγραμματισμού με κύριο στόχο τον σχεδιασμό δραστηριοτήτων. Αυτές πρέπει να έχουν παιγνιώδη χαρακτήρα με ενεργό συμμετοχή των παιδιών

Αρχικά, οι δραστηριότητες πρέπει να στηρίζονται σε διδακτικά θέματα, με εμπλουτισμό και παραλλαγές. Στην προσχολική ηλικία, η οργάνωση στηρίζεται σε ευκαιρίες αισθητικής κινητοποίησης, που προκύπτουν από το παιδί ή από τον δάσκαλο, όπως για παράδειγμα, ένας ήχος, μία θεατρική δράση, που βίωσε κάποιος μαθητής, μία φωτογραφία. Ο επόμενος γνώμονας σχεδιασμού αφορά στα βήματα πραγματοποίησης:

- α).αισθητική- προθέρμανση του θέματος
- β).αισθητική- εξερεύνηση και επεξεργασία
- γ).αισθητικός προσδιορισμός και επαναπροσδιορισμός
- δ).αισθητική αξιολόγηση και αυτοαξιολόγηση^{36,σελ.158}

Τα θέματα της αισθητικής κινητοποίησης, προαναφέραμε, μπορεί να προκύπτουν από ένα τυχαίο γεγονός, από μία τυχαία παρόρμηση, μία τυχαία ανακάλυψη. Στόχος είναι η αισθητηριακή αφύπνιση των παιδιών, η όξυνση η αισθητηριακή. Οι δραστηριότητες πηγάζουν από την αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού και παιδιών, στηριζόμενες στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητές τους.

Η εξερεύνηση έγκειται στην αναζήτηση πληροφοριών, από τον μαθητή, με σκοπό να προσεγγίσει το θέμα. Το τρίτο στάδιο ανάδειξης της αποκτημένης-διδασκόμενης γνώσης, όπου λαμβάνει χώρα η ταξινόμηση, αντιστοίχιση, ερμηνεία, ανάγνωση της πληροφορήσης.

Το τελευταίο κομμάτι έγκειται στην εκτίμηση κατανόησης της αποκτηθείσας γνώσης, και στην ερμηνεία από τα παιδιά αυτών, που αποκόμισαν. Αφορά καθαρά μία επεξηγηματική διαδικασία, στην οποία δεν υπόκειται σε αυτοαξιολόγηση μόνο ο μαθητής, αλλά και ο δάσκαλος σχετικά με την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων του.

3.3. Η ΤΕΧΝΗ ΕΚΤΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ο εκπαιδευτικός ως μεταδότης ιδεών , απόψεων και κουλτούρων μπορεί να εντάξει στον προγραμματισμό του, τη διδασκαλία της τέχνης και εκτός σχολικού περιβάλλοντος. Οι απαρχές της Μουσειακής εκπαίδευσης στηρίζονται στην άμεση επαφή του ενδιαφερόμενου με το αντικείμενο, το οποίο θα του προσδώσει πλήθος πληροφοριών, σε αντίθεση με αυτές που θα αποκόμιζε μέσα στην τάξη. Γιατί η οπτική επαφή με το αντικείμενο ενεργοποιεί όλες τις αισθήσεις. Αντιθέτως μέσα στη σχολική τάξη, ο δάσκαλος θα πρέπει να αναπληρώσει τις ελλείψεις, και την προσέγγιση με το υποτιθέμενο αντικείμενο να την παρουσιάσει πιο αληθινή και ολοκληρωμένη, μιμούμενος τους μουσειακούς χώρους.

3.3.1. ΜΟΥΣΕΙΟ

Από τον 18ο αι. οι πρώτες κατασκευές μουσείων προορίστηκαν για τις ιδιωτικές συλλογές ευγενών με σκοπό την τέρψη, την επιβολή και του κύρους του ιδρυτή τους , για επίδειξη. Η τέχνη ήταν για τους λίγους, προνομιακή απασχόληση των λίγων. Η ιδέα δημιουργίας ενός κρατικού μουσείου πραγματοποιήθηκε πολύ αργότερα, καθώς και με τη δημιουργία της επιστήμης της Μουσειολογίας. Το κοινό συνεχίζει να πιστεύει ότι είναι ναός τέχνης.

Με το πέρασμα του χρόνου, αρχίζει μία προσπάθεια προσαρμογής του στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις, με στόχο να θεωρηθεί και ως κέντρο μελέτης για την ανάπτυξη του κοινού και όχι μόνο των μορφωμένων ^{19, σελ.18} . Η επιστήμη της Μουσειολογίας εξελίσσεται, καταβάλλεται προσπάθεια ενεργής συμμετοχής του κοινού, με στόχο την πληροφόρησή και την ψυχαγωγία του. Επισημαίνεται ο εκπαιδευτικός του ρόλος και σιγά-σιγά εισχωρεί και στο χώρο των σχολείων, με τη διδασκαλία της μουσειακής αγωγής, για να κινητοποιηθεί η συναισθηματική και νοητική διεργασία των παιδιών. Η μουσειακή εκπαίδευση διαφοροποιείται από την τυπική εκπαίδευση επειδή χρησιμοποιεί και ασκείται με βάση «τα υλικά», δηλαδή «τα κατάλοιπα του πολιτισμού»-τα μνημεία, τα έργα της παλιάς εποχής ^{21,σελ.10} . Πρωταρχικός στόχος του σχολείου είναι η καλλιέργεια σκέψης, κρίσης και αισθητικής αγωγής. Η λεπτομερειακή έρευνα και η εμβάθυνση πάνω στα έργα τέχνης

οργανώνεται από τον εκπαιδευτικό. Η διαδικασία μάθησης ολοκληρώνεται με την επικοινωνιακή επίσκεψη στο χώρο του μουσείου.

Σκοπός, να «μιλήσει» το έργο τέχνης μόνο στις καρδιές των παιδιών, να καλλιεργήσει το αισθητήριό τους. Έχει τη δύναμη. Τα μουσεία πρωτοστατούν στην ανάπτυξη της σχέσης μουσείου-σχολείου, που χρόνο με το χρόνο αποδίδει όλο και πιο θετικά. Θεωρούν πολύ προσοδοφόρα την αξιοποίηση του μουσειακού πλούτου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Για το λόγο αυτό οργανώνονται μουσειακά προγράμματα ή εκπαιδευτικές εκθέσεις, που στοχεύουν στη συμμετοχή όλων και περισσότερων σχολείων.

Σεβαστές θεωρούνται και οι ενέργειες ίδρυσης παιδικών μουσείων, που στηρίζονται σε προγράμματα μέσα από παιχνίδια παρατηρητικότητας, κρίσης και μάθησης, προσαρμοσμένα στις ανάγκες αυτής της ηλικίας. Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα οφείλει να θέτει κεντρικούς στόχους με κύρια επιδίωξη την ανάπτυξη της στοχαστικής διεργασίας. Η υλική, επικοινωνιακή, η ιστορική και η αισθητική πλευρά των έργων τέχνης προσφέρονται για εκπαιδευτική δραστηριότητα. Το παιδικό μουσείο είναι ο χώρος εξερεύνησης και βιωματικών εμπειριών, όπου αλληλεπιδρούν τα παιδιά με συνομηλίκους τους και μέσα από αυτή την επαφή γνωρίζουν τον άλλο, αλλά τον εαυτό τους και την κοινωνία.

«Τα εκθέματα και τα προγράμματα των παιδικών μουσείων που βασίζονται στο θέατρο, την αφήγηση παραμυθιών, τα ομαδικά παιχνίδια, τα τραγούδια, τη μουσική, το χορό, συνδέονται με την αναγνωρισμένη πλέον από την παγκόσμια μουσειακή κοινότητα άυλη πολιτιστική κληρονομιά και επιτρέπουν στο παιδί, μέσα από τη δημιουργική του έκφραση να συμμετάσχει δημιουργικά στην οικειοποίηση του κοινωνικού συστήματος»^{8,52}.

3.3.Π.ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Μουσείο Τέχνης ή γκαλερί τέχνης είναι ένας χώρος προβολής τέχνης, δημόσια ή ιδιωτική, προσβάσιμη ή μη στο κοινό, που χρησιμοποιούνται συνήθως για πολιτιστικές ή καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Οι επισκέψεις στην Πινακοθήκη μπορούν ν' αποβούν εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο στα χέρια εκπαιδευτικών, γιατί μπορούν να διδάξουν γνωστικά αντικείμενα και το μάθημα να γίνει ελκυστικό στα μάτια των παιδιών.

Διαπιστώνεται όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για εκπαιδευτικές επισκέψεις στην Πινακοθήκη, με στόχο τη σύνδεση του σχολικού εκπαιδευτικού έργου και την συναισθηματική, γνωστική, κοινωνική καλλιέργεια του παιδιού. Η παρατήρηση, η έρευνα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα δημιουργικά εργαστήρια και παιχνίδια, που μπορούν να οργανωθούν, στηρίζουν την ενεργητική μάθηση. Τα προγράμματα αυτά, ως ευχάριστο εκπαιδευτικό

μέσο, βιωματικού χαρακτήρα, προσφέρουν ανάλογες εκπαιδευτικές εμπειρίες στα παιδιά^{23,30}.

3.3.III. ΔΡΑΣΕΙΣ

Αξιοσημείωτη κρίνεται η καλλιτεχνική πειραματική δράση του προγράμματος «Μελίνα». Πρόκειται για μια φιλόδοξη ανάδειξη των Τεχνών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στόχος αυτού είναι η παρέμβαση σε σχολεία για αναβάθμιση των Τεχνών. Προηγείται επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και στη συνέχεια πραγματοποιούνται μαθήματα Τέχνης και προγράμματα εκπαιδευτικά. Η συνεργασία με Μουσεία και η οργάνωση επισκέψεων σε αυτά εντάσσονται στον προγραμματισμό της δράσης.

Θεωρείται ένα παιδαγωγικό κάλεσμα στον «εν δυνάμει ενήλικα» στον κόσμο των ταξιδευτών του χρόνου, του χώρου και της σκέψης^{38,9}.

3.3.IV. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ARKKI

Τα παιδιά λατρεύουν τις κατασκευές και αν αυτές συνδυαστούν με στόχους και πρωτότυπες δημιουργίες, τότε μπορούν ν' αναδυθούν πληροφορίες του παρελθόντος.

Η καλλιέργεια της τρισδιάστατης αντίληψης, της μαθηματικής σκέψης, της επικοινωνίας, είναι σε θέση να πραγματοποιηθεί, με την εφαρμογή προγραμμάτων, που ονομάζονται Arkki. Η μάθηση γίνεται διαμέσου παιχνιδιού, τα παιδιά θα εμψυγηθούν στην αρχιτεκτονική κουλτούρα με κατασκευές αρχιτεκτονικές, χρησιμοποιώντας όλες τις αισθήσεις τους ή μοντέλα υπό κλίμακα ή σε φυσικό μέγεθος.

Πρόκειται για προγράμματα, που πραγματοποιούνται στο εξωτερικό και έχουν εισβάλλει και στην Ελλάδα, από ιδιωτική πρωτοβουλία, έχοντας μέριμνα την αρχιτεκτονική επαφή και εξερεύνηση. Δράσεις σε μουσεία και σχολεία, λαμβάνουν χώρα με μέριμνα την ανακάλυψη ταλέντων και κλίσεων, όπου με δραστηριότητες τα παιδιά πειραματίζονται, σχεδιάζουν και καλλιεργούν την τρισδιάστατη αντίληψη, σκέψη, φαντασία. Το πάντρεμα θεωρίας και πράξης οδηγεί σε εμπειρίες, σε νέες έννοιες και γνώσεις.

3.3.V. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ «ΕΚΦΡΑΖΟΜΑΙ ΜΕ ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΗΧΟΥΣ»

Πρόκειται για προγράμματα κατάλληλα για παιδιά, προσαρμοσμένα στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους, που αφορούν την επαφή τους με την οπτικοακουστική επικοινωνία. Στόχος η κινηματογραφική αγωγή των νέων με προσφορά γνώσεων σε κινηματογραφικά θέματα και η συμμετοχή τους σε παιχνίδια ανακάλυψης και δημιουργίας της έβδομης

τέχνης. Η αναζήτηση της μαγείας και της περισσότερης αλήθειας για τον προβληματισμένο θεατή, που επιδιώκει νέους τρόπους αφήγησης, είναι σε θέση να προσφέρει η πλούσια γλώσσα της κινηματογραφικής τέχνης.

Ενδεικτικά αναφέρουμε «Τα θαυμάσια του κ. Έντισον» ή «Πάμε σινεμά», τα οποία δραστηριοποιούν τους μαθητές σε θέματα μελέτης κινηματογραφικών έργων, κριτικής ανάλυσης και δημιουργικού πειραματισμού σε πρωτότυπα οπτικοακουστικά προϊόντα.

3.3.VI. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ»

Πρόκειται για πρόγραμμα, που εφαρμόστηκε σε εκπαιδευόμενους με στόχο την επαφή τους με την εικαστική, λογοτεχνική, κινηματογραφική μορφή τέχνης, καθώς και με άλλες μορφές. Είναι η μετασχηματίζουσα μάθηση μέσα από την Τέχνη, που στηρίζεται στην παρατήρηση και στην εξάσκηση έργων τέχνης. Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας, της παρατήρησης και της επεξεργασίας έργων τέχνης προάγουν τις ικανότητες των μαθητών και οδηγούν στην απόκτηση νέων ιδεών και γνώσεων. Οι εκπαιδευόμενοι αναθεωρούν τις παγιωμένες αντιλήψεις και με την κατάκτηση της γνώσης των εικαστικών έργων, είναι σε θέση να εφαρμόσουν μέσα στην τάξη τη διδασκαλία της τέχνης, στην αξιοποίηση έργων τέχνης, στον στοχασμό και στην ευαισθητοποίηση των μαθητών, γι' αυτά.

3.3.VII.REGGIO EMILIA

Πρωτοπόρα θεωρούνται τα σχολεία Reggio Emilia, τα οποία δίνουν έμφαση στην παιδική δημιουργικότητα, ικανότητα, ενδιαφέρον και περιέργεια των παιδιών. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην Τέχνη, κεντρικός άξονας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με αλληλεπίδραση παιδιού-περιβάλλοντος, με διαμόρφωση σχολικού χώρου για την αισθητική καλλιέργεια και διαπαιδαγώγηση. Η παραδοσιακή διδασκαλία αντικαθίσταται από «projects» με στόχο την ενθάρρυνση της καλλιτεχνικής φύσης του κάθε παιδιού,

την ενθάρρυνση για αλληλεπίδραση με υλικά και εργαλεία, ενθάρρυνση για συνεργασία και αναπαραγωγής ιδεών. Η Τέχνη στα συγκεκριμένα σχολεία αναδεικνύονται σε χώρους διαχρονικής έρευνας της αισθητικής δράσης^{34,σελ.93}. Το atelier είναι ο χώρος δημιουργικής έκφρασης των παιδιών, που με χέρια και μυαλό μεταμορφώνουν την ύλη.

3.4. Η ΑΠΑΞΙΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Η Τέχνη, όπως προείπαμε, οδηγεί στην ποιοτική αναβάθμιση του ανθρώπου, στην αισθητική του ανάπτυξη και καλλιέργεια. Θεωρείται πραγματικά αδιανόητο τα παιδιά να μην

περπατήσουν, έστω και λίγο, στα μονοπάτια της, ειδικά σ' αυτήν εδώ τη χώρα, που γεννήθηκε η δημοκρατία και που καλλιέργησε τον πολιτισμό.

Η επαφή και η τριβή με τα έργα τέχνης ξεκινά από πολύ μικρή ηλικία. Υπεύθυνος για τη μίμηση στην καλλιτεχνική ευαισθητοποίηση θεωρείται αρχικά το οικογενειακό περιβάλλον και μετέπειτα το σχολικό. Η τέχνη είναι σαν τους ανθρώπους και τις ιδέες, που εκτιμάς.

Εδώ και αρκετά χρόνια, οι προσπάθειες για την ενδυνάμωση της αισθητικής αγωγής στα σχολεία κρίνονται αξιосέβαστες. Μία ενδιαφέρουσα προοπτική είναι η ενίσχυση των σχολείων με εξειδικευμένες ειδικότητες, που ασχολούνται αποκλειστικά και μόνο με την ειδικότητά τους, όπως μουσικοί, θεατρολόγοι, εικαστικοί κ.ό.

Παρόλα αυτά, η αισθητική εκπαίδευση δεν αντιμετωπίζεται με την ευαισθησία και την απαιτούμενη συστηματικότητα, που της αξίζει. Παρατηρείται μια συρρίκνωση ή έκπτωση στη διδασκαλία αυτής, μειονεκτώντας και ως προς το επίπεδο γνώσεων και ως προς το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών και των μαθητών, δίνοντας περισσότερη βαρύτητα σε άλλους τομείς της παιδείας. Στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο η τέχνη δε «χωρά», τη στιγμή που στα εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών αποτελεί αναγκαιότητα και προτεραιότητα.

Υπάρχουν κατακριτές της τέχνης, οι οποίοι τη σέβονται, αλλά δεν ασχολούνται καθόλου με τα καλλιτεχνικά δρώμενα. Θεωρούν ότι στοιχεία, όπως η αξία, το ταλέντο, ο χρόνος, η μέτρηση, η εξειδίκευση, η οικονομική κατάσταση^{27,18} αποτελούν τα μειονεκτήματα της.

Όσον αφορά την αξία υποστηρίζουν ότι ναι μεν θεωρείται καλή, αλλά δεν κρίνεται τόσο αναγκαία για την κοινωνία και για την εκπαίδευση. Οι άνθρωποι, που είναι ταλαντούχοι ή που δείχνουν από πολύ νωρίς τις κλίσεις τους σε κάποια μορφή τέχνης, αυτοί θεωρούνται οι κατάλληλοι οπαδοί της. Άλλωστε, τονίζεται η αναγκαιότητα άλλων

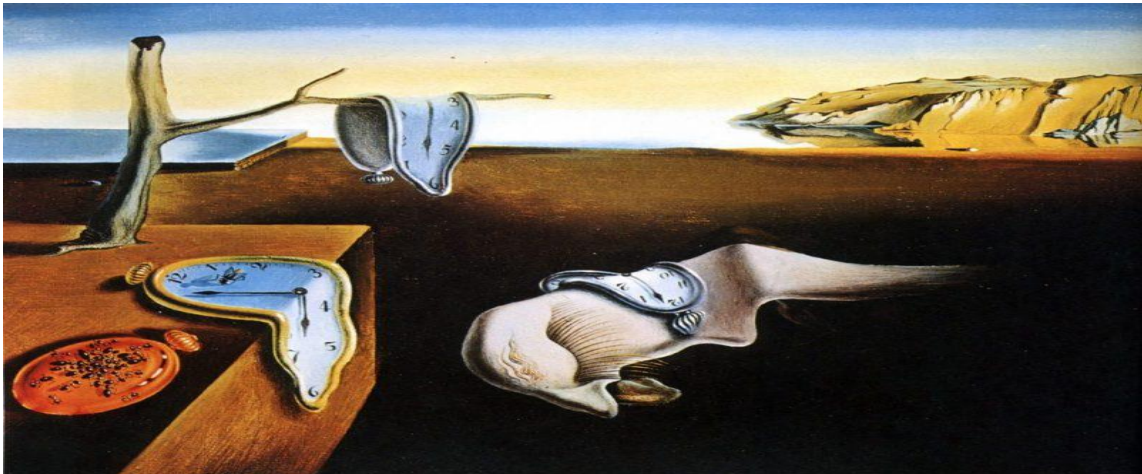
μαθημάτων σοβαρότερων της τέχνης, στα οποία δε δαπανάται ο αναλογούμενος χρόνος διδασκαλίας, τα οποία μπορούν ν' αξιολογηθούν βαθμολογικά οι μαθητές, κάτι το οποίο θεωρείται αδύνατο για το κομμάτι-μάθηση της τέχνης. Ο εκπαιδευτικός, που θα ασχοληθεί με τη διδασκαλία της θα πρέπει να είναι εξειδικευμένος, που στην πράξη αυτό θεωρείται αδύνατον, το να ειδικευτεί σε τόσους τομείς της τέχνης.

Η τέχνη χρειάζεται ειδικά εφόδια, εργαλεία, όργανα, πρακτική άσκηση, με ξεναγήσεις σε εκθεσιακούς χώρους, με επισκέψεις σε μουσεία και σε θέατρα. Μία επιπλέον οικονομική δαπάνη τόσο για το ίδιο το παιδί, όσο και για μία σχολική μονάδα. Ένα χόμπι αρκετά δαπανηρό, ένα είδος πολυτέλειας.

Τέλος, η αξία ενός έργου δεν μπορεί να μετρηθεί, δεν θεωρείται τόσο σοβαρή, όσο ένα επιστημονικό επίτευγμα.

Αντιλαμβανόμαστε, ότι η τέχνη αξιολογείται με εσφαλμένα κριτήρια και με γνώμονα το κέρδος, που θα αποδώσει στο μέλλον, εφόσον ασχοληθεί κάποιος επαγγελματικά με αυτήν, καθώς επίσης και το υποτιθέμενο prestige, που αναγνωρίζεται από την ευρεία μάζα του πληθυσμού. Συγκριτικά με επαγγέλματα, που έχουν κύρος και αποδοχή, μειονεκτεί, αφού από άτομα που δεν είναι καλλιεργημένα και δεν έχουν την κατάλληλη παιδεία, θεωρείται πάρεργο ή στην καλύτερη, μία ενασχόληση χάριν διασκέδασης.

Λέγεται, ότι η τέχνη πρέπει να είναι άριστη. Ο μεγάλος σουρεαλιστής ζωγράφος Νταλί διατύπωσε « δεν πρέπει να φοβόμαστε την τελειότητα, γιατί δεν μπορεί να τη φτάσει κανείς ποτέ^{38,19}».

ΠΡΑΚΤΙΚΟ

ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

4.1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ-ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Η αγωγή της τέχνης έλαβε χώρα στο σχολείο μας , εφαρμόζοντας ένα project, που αφορούσε από τις τέχνες τη ζωγραφική. Θεωρώ ότι είναι η τέχνη αυτή καθ'αυτή που είναι πιο κοντά στα ενδιαφέροντα και στις προτιμήσεις των παιδιών, δημιουργεί ερεθίσματα, εξάπτει τη φαντασία, λειτουργεί ευεργετικά στην ψυχοκινητική ανάπτυξη των παιδιών.

Η ανάδυση του θέματος προέκυψε αυθόρμητα από την απορία ενός μαθητή σχετικά με έναν πίνακα ζωγραφικής, που έτυχε να πέσει στην αντίληψή του, κατά την επίσκεψή του στο Μουσείο του Λούβρου. Ο θαυμασμός από τους επισκέπτες, η έκπληξη, η χαρά, που εξέφραζαν, η τρομερή αναγνωρισιμότητά του, του κέντρισαν το ενδιαφέρον και την περιέργεια, γι 'αυτό και το μοιράστηκε με τη σχολική του τάξη. Πρόκειται για τη «Μόνα Λίζα». Ο απορίες και τα ερωτήματά του, μας οδήγησε στη διαδικασία γνωριμίας με αυτό το θησαυρό και στην ανάλυση αυτού του project, του οποίου του δώσαμε την ονομασία «Με δύο λόγια, γελώ-χαμογελώ», στηριζόμενοι στο αινιγματικό χαμόγελο της εικονιζόμενης του πίνακα του Πικάσο, της Μόνα Λίζας.

Αρχικά κρίναμε, ότι:

1. το θέμα προσέγγιζε τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, καθώς και άμεσα την ψυχοσύνθεσή τους, και ότι σίγουρα θ' ανταποκριθούν στη διεξαγωγή του project, που θα σχεδιάζαμε,
- 2.το θέμα πλησίαζε στα ενδιαφέροντα των εκπαιδευτικών και στην εξειδίκευσή τους,
- 3.το θέμα ήταν αληθινό, βασισμένο σε πραγματική εμπειρία,
- 4.το θέμα ήταν διδακτικό,
- 5.Υπήρχαν οι διαθέσιμες ανέσεις και τα κατάλληλα υλικά, καθώς και εύκολη πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης.

4.2. ΤΡΟΠΟΙ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ

Η πραγματοποίηση της ιδέας μετατράπηκε σε πράξη. Αρχικά θέσαμε τρόπους τους οποίους θα εφαρμόζαμε, προσδιορίσαμε τα υλικά χρήσης και προχωρήσαμε στην πράξη με το μίσημα βιβλίων, που περιείχαν εκθέματα από μουσεία και πινακοθήκες για μελέτη, ξεφύλλισμα, προβληματισμό.

Το επόμενο βήμα ήταν ο χωρισμός σε ομάδες, για εξερεύνηση, για μελέτη, για ανταλλαγή αποριών και σχολίων. Ταυτόχρονα επιδιώξαμε να εμπλουτίσουμε την τάξη με

κατάλληλο εποπτικό υλικό, που περιελάμβανε φωτογραφίες Ελλήνων και ξένων ζωγράφων και έργα τους.

Η φιλοξενία γονέα-ζωγράφου, καθώς και συντηρητή έργου τέχνης, μας πρόσφεραν τις κατάλληλες πληροφορίες και έλυσαν αρκετές απορίες, που είχαμε. Ακολούθησε η πρακτική εξάσκηση με την εικαστική δημιουργία όλων των παιδιών και τη μεταπήδησή τους σε καλλιτέχνες. Η όλη αναζήτηση έφτασε στο τέλος της με την πραγματοποίηση διδακτικής επίσκεψης σε χώρο πινακοθήκης, για να έχουν άμεση επαφή με έργα τέχνης.

4.3.ΣΤΟΧΟΙ

Στόχοι του project είναι η επίτευξή τους προσδιοριζόμενοι από τον εκπαιδευτικό, ο οποίος οργανώνει κατάλληλα τις δραστηριότητές του. Σημαντικό είναι να σχεδιάζονται αυτοί οι οποίοι σκοπεύουμε να διδάξουμε για να έχουν πιο σίγουρο θετικό αποτέλεσμα. Μάλιστα, όταν ο εκπαιδευτικός τους ανακοινώνει στους μαθητές, τότε αυξάνει σημαντικά και την απόδοση των μαθητών του.

Στόχος μας είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών, που αφορά την νοητική, γλωσσική, κοινωνική, συναισθηματική και κινητική πλευρά τους, στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων, στην εξέφραση συναισθημάτων, στην επίλυση προβλημάτων, στην ομαδικότητα, στη συνεργασία, στη λήψη αποφάσεων, στη σύνδεση γνώσεων με προηγούμενες εμπειρίες τους, στην ανάπτυξη της φαντασίας τους, στη δημιουργικότητα και τέλος στην ικανοποίηση, που προκύπτει από τη συμβολή τους στο κοινό έργο. Οι στόχοι είναι προσωπικές κρίσεις για κάποια αναμενόμενα αποτελέσματα^{26,226}. Επίσης, η συνειδητοποίηση διατήρησης των έργων τέχνης σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελεί μία άλλη πτυχή, που οφείλουμε να περάσουμε ως μήνυμα στα παιδιά:

Επειδή, λοιπόν, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στην πράξη είναι καθαρά στοχοκεντρικό και εξετασιοκεντρικό, στρέφεται μονοδιάστατα στην ανάπτυξη γνωστικών λειτουργιών, παραγκωνίζοντας όχι μόνο τις λοιπές μορφές δεξιοτήτων, αλλά και κάθε εναλλακτικό τρόπο για την καλλιέργειά τους. Είναι σύνηθες φαινόμενο ως καλλιτεχνικές δραστηριότητες προτείνονται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών στις Ανώτερες βαθμίδες ν' αντιμετωπίζονται ως μάθημα κατά επιλογήν, όπου υπάρχει ευχέρεια, ενώ κάτω από την πίεση χώρου, χρόνου ή πόρων, να παραλείπονται και οργανώνονται συνήθως μόνο στα πλαίσια προαιρετικών διεπιστημονικών προγραμμάτων ή να επαφίενται στις προτιμήσεις και διάθεση του κάθε εκπαιδευτικού.

Γι' αυτό και εμείς που έχουμε να κάνουμε με μία ευαίσθητη ηλικία θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντική την επαφή και τριβή των μαθητών με τις τέχνες, και όχι μόνο τις ει-

καστικές και τη μουσική, αλλά και τις υπόλοιπες όπως το θέατρο, τη λογοτεχνία και το χορό. Το παιδί με καθοδήγηση ή με βοήθεια σε συνεργασία με τα άλλα παιδιά μπορεί ν' αποδίδει περισσότερο, και να δημιουργεί^{2,291}.

4.4. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΘΕΜΑΤΟΣ

I. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Η οργάνωση και η εκτέλεση του σχεδίου έχει ως βασική την εναρμόνισή της, που επικρατεί στο χώρο του Νηπιαγωγείου.

Για να λειτουργήσει σωστά ένα σχέδιο δράσης, το πρώτο που θα πρέπει να φροντίσουμε είναι η δημιουργία ενός κλίματος συμπάθειας, αλληλοκατανόησης, εμπιστοσύνης, θαλπωρής, που θα ευνοήσει την προσωπική έκφραση του κάθε παιδιού^{3,15}. Οι μαθητές δημιουργούν έργα, είναι οι ενεργοί παράγοντες στη διαδικασία μάθησης, όπου η τάξη επικεντρώνεται σ' αυτούς και όχι στο δάσκαλο-εκπαιδευτή, ο οποίος εξελίσσεται σε δάσκαλο-αρωγό. Σκοπός μας δεν είναι η δημιουργία ζωγράφων, αλλά η δημιουργία του αποτελέσματος, που να φέρει ικανοποίηση στα ίδια τα παιδιά.

I.1. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Αφετηρία αποτέλεσε το ερέθισμα που είχε ήδη δοθεί και κέντρισε το ενδιαφέρον των παιδιών. Κινητοποιήθηκαν με τη δική μας παρότρυνση στο να μοιραστούν εμπειρίες, εκθέσουν απόψεις, να θέσουν ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις καταγράφησαν, καθώς και τα σχόλια τους. Προχωρήσαμε στη δημιουργία προσχεδίου εργασίας.

i.2. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Το επόμενο βήμα ήταν η ενημέρωση των γονέων. Θέλαμε να τους καταδείξουμε το σχέδιο με το οποίο θα ασχολούμασταν. Έτσι, ζητήσαμε τη βοήθεια τους και τη συγκατάθεσή τους. Με τη συνδρομή τους θα συλλέγαμε πληροφορίες σχετικά με τα ενδιαφέροντα και των ίδιων και των παιδιών τους. Κάτι εξίσου σημαντικό θα ήταν η διευκόλυνσή μας για πρόσβαση στους δημόσιους οργανισμούς (Μουσεία, Πινακοθήκη).

I.3. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Επακολούθησε ο χωρισμός σε ομάδες εργασίας, βάσει κοινών ενδιαφερόντων. Για την αποφυγή ανταγωνισμού, συγκρούσεων και για την ανάπτυξη συλλογικού πνεύματος και αλληλεγγύης, η μετατροπή της τάξης σε ομάδες κρίθηκε αναγκαία με στόχο τη συνεργατικότητα, την αποδοχή ανταγωνιστικού πνεύματος και τον σωστό καταμερισμό εργασίας.

I.4. ΦΑΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Οι γωνιές μάθησης εξοπλίστηκαν με κατάλληλα υλικά και παρείχαμε τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης και πειραματισμού. Θεωρείται πολύ σημαντικό ο χώρος οργάνωσης να είναι προσβάσιμος, ελκυστικός, κατάλληλα διαμορφωμένος να επηρεάσει θετικά τα παιδιά. Κάτι εξίσου ενδιαφέρον και χειρίσιμο είναι η χρονική διάρκεια διεξαγωγής του σχεδίου. Το χρονικό περιθώριο για την υλοποίησή του καθορίστηκε για το διάστημα των δύο μηνών, γιατί η ηλικία στην οποία απευθύνεται είναι πολύ μικρή και το ενδιαφέρον κινδυνεύει να εκλείψει.

II. ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Η ιδέα του μικρού έπρεπε να υλοποιηθεί. Στην καθημερινή μας παρευούλα, τοποθετήσαμε στο δάπεδο βιβλία ζωγράφων με έργα τέχνης τους. Παροτρύναμε να τα ξεφυλλίσουν και να τα επεξεργαστούν. Κάποια από αυτά τα έργα, τους ήταν πιο οικεία, ως προς την αναπαράστασή τους (π.χ «το τριαντάφυλλο» του Νταλί), κάποια άλλα τους παραξένεψαν (π.χ. «τα λιωμένα ρολόγια» του Νταλί). Ξεκίνησαν οι ερωτήσεις. Έτσι, προχωρήσαμε στην καταγραφή τους σύμφωνα με την πρώτη φάση σχεδιασμού:

- Τί θα πει πίνακας ζωγραφικής;
- Τί είναι έργο τέχνης;
- Ζωγράφοι είμαστε και εμείς;
- Τί θα πει συντηρητής έργων τέχνης;
- Γιατί κάποια έργα, τα προσέχουν φύλακες;
- Γιατί δεν τα αγγίζουμε;
- Γιατί κάποιοι πίνακες έχουν μουντά χρώματα;
- Ποιοί είναι οι πιο γνωστοί ζωγράφοι;

Στη συνέχεια, επεξεργαστήκαμε ένα προσχέδιο εργασίας, ένα προσχέδιο διερεύνησης εργασίας. Αποφασίσαμε να πραγματοποιήσουμε επισκέψεις εκτός σχολικού περιβάλλοντος, και να προσκαλέσουμε ειδικούς εντός σχολικού περιβάλλοντος.

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

- Να φτιάξουμε το δικό μας πίνακα ζωγραφικής
- Να προσκαλέσουμε έναν αληθινό ζωγράφο
- Να επισκεφθούμε μία πινακοθήκη
- Να φέρουμε κάποιον πίνακα από το σπίτι μας
- Να διαβάσουμε παραμύθια
- Να συλλέξουμε υλικό από περιοδικά

Ο χωρισμός σε πέντε ομάδες εργασίας για την πραγματοποίηση δραστηριότητας, η καθεμία ήταν το αμέσως επόμενο στάδιο. Η πρώτη θα συνέλεγε πληροφορίες για παγκόσμιους ζωγράφους, η δεύτερη θα έφερνε πίνακες ζωγραφικής, η τρίτη θα προσκόμιζε περιοδικά και βιβλία σχετικά με τη ζωγραφική, η τέταρτη θα εξασφάλιζε συνέντευξη, με τη βοήθεια, εννοείται γονέων, από ζωγράφο-γονέα. Και το τελευταίο κομμάτι θα αναλάμβανε η τελευταία ομάδα, η οποία θα έκανε χρήση του υπολογιστή, με δική μας βοήθεια. Εξυπακούεται, ότι όλες οι ομάδες θα συνεργάζονταν μεταξύ τους και θα αντάλλαζαν πληροφορίες.

III. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ-ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

III.1. ΕΡΕΥΝΑ

Η πρώτη ομάδα κινήθηκε προς την κατεύθυνση συλλογής πληροφοριών για διάσημους ζωγράφους, για τον Ελ Γκρέκο, τον Νταλί, τον Πικάσο, τον Ματίς, τον Καντίνσκι, τον Μιρό, τον Βαν Γκόγκ. Η δεύτερη στη συλλογή πινάκων από το σπίτι τους ή από γνώριμα πρόσωπά τους, η τρίτη για εύρεση βιβλίων ή άρθρων και από το internet, που θα αποτελούσε πηγή πληροφόρησης. Η προτελευταία, μας προσκόμισε έργα του ζωγράφου-γονέα και κάποιο παιδί βίντεο με κατασκευή έργου του, τη δεδομένη στιγμή. Η τελευταία έκανε χρήση της τεχνολογίας. Με τη βοήθεια του υπολογιστή, περιηγηθήκαμε, παρατηρήσαμε μουσεία, πίνακες, και εκτυπώσαμε φύλλα εργασίας για εξάσκηση, καθώς και εικόνες για να τις ζωγραφίσουμε και εμείς.

Τα εκθέματα τοποθετήθηκαν σε ειδικό χώρο για επεξεργασία και παρατήρηση των τεχνολογιών, των χρωμάτων, των τίτλων. Η ανάλυση του κάθε πίνακα μεμονωμένα αφορούσε όχι μόνο αυτά που προείπαμε, αλλά και τα συναισθήματα, τα οποία αναδύονταν από αυτή την επεξεργασία. Το πρώτο επίπεδο ήταν περιγραφικό και το δεύτερο συναισθηματικό.

Σε πρώτη φάση ασχοληθήκαμε με τα στοιχεία, που εμφανίζονται (άνθρωποι, ζώα, φυτά), με τα αντικείμενα, που αναπαριστώνται, με τα ενδύματα, με τα κοστούμια, με τη συμπεριφορά, τις στάσεις των προσώπων, των ζώων κ.ο., με τον χρωματισμό. Σε δεύτερη

φάση επικεντρωθήκαμε στην συναισθηματική κατάσταση, στην οποία υποβάλλονται τα παιδιά και τί εντυπώσεις αποκομίζουν από το έργο συνολικά.

Ένα παράδειγμα, πολύ ενδιαφέρον για παρατήρηση, επεξήγηση και εξέφραση συναισθημάτων ήταν ο εμβληματικός πίνακας ζωγραφικής του Πικάσο, «Γκουέρνικα». Ένα έργο, που ενώ αρχικά τους φάνηκε δυσνόητο, τόσο για την απεικόνιση των στοιχείων που αναπαριστώνται, όσο και για την αποτύπωσή τους σε μαύρο φόντο, στην πορεία, έπειτα από την εξιστόρηση των γεγονότων ήταν σε θέση να επεξηγήσουν με λεπτομέρεια, αυτά που διαδραματίζονταν. Συνέλαβαν τις έννοιες, που αφορούν τον πόλεμο και την ειρήνη και πώς τις περνά σε εμάς ο ζωγράφος, όπως και για τα δεινά που προκαλεί ο πόλεμος. Ο Πικάσο με την τεχνοτροπία του κυβισμού, με την αντίθεση του φωτεινού και σκοτεινού, με τον κατακερματισμό των μορφών εξέφρασε τη φρίκη, την αγωνία, την απόγνωση των ανθρώπων. Τα μελανά χρώματα προσέδωσαν στον πίνακα όλη τη θλίψη και τον πανικό που επικρατεί παντού. Τα παιδιά κατάφεραν να εντοπίσουν τα δραματικά στοιχεία και έντονη ήταν η δυσφορία τους για τα μουντά χρώματα. Όταν ρωτήθηκαν για τα αισθήματα τόσο τα δικά τους, όσο και γι' αυτά που λαμβάνουν, μίλησαν για πόνο, φόβο, αγωνία, απελπισία. Υλικό ανάγνωσης τοποθετήθηκε στη βιβλιοθήκη.

III.2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Στη συνέχεια ενσωματώσαμε στο εκπαιδευτικό μας πρόγραμμα τα διδακτικά γνωστικά αντικείμενα, που αφορούν τη γλώσσα, τα μαθηματικά, τη μουσική και το παραμύθι, την ιστορία. Σκοπός της διαθεματικής προσέγγισης ήταν η ολιστική δημιουργία γνώσεων και δεξιοτήτων με διασύνδεση του θέματός μας με τομείς γνωστικού περιεχομένου.

1. ΓΛΩΣΣΑ-ΕΚΦΡΑΣΗ

Παρατηρώντας καθημερινά τους πίνακες ζωγραφικής και γράφοντας κάθε φορά τον τίτλο του καθενός, καθώς και το όνομα του ζωγράφου, τα παιδιά αξιοποίησαν τη διαδικασία της αντιγραφής. Κάποια από αυτά ξεφυλλίζοντας βιβλία, καθημερινά, αντιλήφθηκαν ότι λόγος και εικόνα συνυπάρχουν και με την επιθυμία κατάκτησης της γραπτής έκφρασης, αντέγραφαν τίτλους ή και ολόκληρες προτάσεις. Μετέπειτα, η πρόσκληση που δημιούργησε το καθένα για να προσκαλέσει τον γονέα του στην έκθεση ζωγραφικής αποδεικνύει την εξοικείωσή τους με τη γραφή. Η ανάπτυξη του λεξιλογίου αποτελεί το κλειδί για την κατανόηση του νοήματος της αντιληπτικής εμπειρίας. Τα παιδιά καθοδηγήθηκαν στη χρήση των σωστών λέξεων για τα αντικείμενα που χρησιμοποίησαν, ενώ τα επίθετα και τα επιρρήματα τους επέτρεψαν να μιλούν για ποιοτικές διαφορές. Αξιοσημείωτη υπήρξε και η

προσπάθειά τους να προχωρήσουν σε ανάγνωση λέξεων. Η περιγραφή του πίνακα, η εξιστόρηση της βιογραφίας των ζωγράφων, η ανάγνωση παραμυθιών με χρήση από την πλευρά μας σωστών εκφράσεων, προτάσεων και λέξεων τηρώντας τους κανόνες του συνομιλητή, καθώς και η αφήγηση εμπειριών από την πλευρά των παιδιών, οδήγησε στην απόκτηση της φωνολογικής επίγνωσης της γλώσσας, στην υιοθέτηση βασικών συμβάσεων της ανάγνωσης, όπως ότι διαβάζουμε από αριστερά προς τα δεξιά, από την αρχή προς το τέλος, ότι διαβάζουμε αργά και σταθερά, στην απομνημόνευση λέξεων

2. ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Η φυσική περιέργεια των παιδιών τα οδήγησε στη δημιουργία ομαδοποιήσεων, ταξινομήσεων και αντιστοιχίσεων ομοίων πραγμάτων. Πίνακες με ζωντανά χρώματα αποτέλεσαν μία ομάδα, πίνακες με προσωπογραφίες κάποια άλλη ομάδα (Βαν Γκόγκ, Πικάσο, Μιχαήλ Άγγελος), όπως και πίνακες με σχηματικές παραστάσεις (Μιρό: «Ο κυνηγός», «Το καρναβάλι του Αρλεκίνου», «Το τραγούδι του αηδονιού»).

Ακολούθησε αντιστοίχιση πίνακα και δημιουργού του, καθώς και η ταξινόμηση πινάκων ως προς το χρώμα ή το μέγεθος ή τη χρήση ίδιου υλικού ή ανάλογα με το ρεύμα που ανήκει ο κάθε ζωγράφος. Έχοντας ήδη διδαχθεί βασικές μαθηματικές έννοιες εύκολα προχώρησαν στην εφαρμογή αυτών. Αρχικά, ασχολήθηκαν με την ανάλυση χρωμάτων όλων των πινάκων ζωγραφικής. Ήταν η πρώτη τους παρατήρηση. Εντυπωσιάστηκαν με τη ζωντάνια των χρωμάτων του Μιρό και Καντίσκι-γι' αυτό και αρκετά ασχολήθηκαν στη δική τους δημιουργία με τους συγκεκριμένους ζωγράφους-όπως με τα βαριά χρώματα της Γκουέρνικα-κάποια από αυτά ασχολήθηκαν με αυτήν, λόγω θέματος και συναισθημάτων, που αναδύει.

Ο «Βιτρουβιανός» άνθρωπος του Ντα Βίντσι,» Η μελέτη στο χρώμα», «οι Διάφοροι κύκλοι « του Καντίσκι,» η γέννηση του κόσμου» του Μιρό κατεύθυναν τα παιδιά στην εκμάθηση σχημάτων, στην ανάλυσή και στη σχηματική αναπαράστασή τους.

3. ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Για τις δραστηριότητες ζωγραφικής χρειάζονται πολλά, ποικίλα υλικά. Τα υλικά πρέπει να είναι πάντα ελκυστικά για τα νήπια και προσιτά, για να μπορούν τα παιδιά να τα χρησιμοποιούν. Όσο μεγάλωνε η ευχαρίστηση τους για τη χρήση των υλικών, τόσο μεγάλωνε και η ικανότητα τους στην παρατήρηση της κίνησης του σχήματος, του χρώματος και γενικά στην έκφραση των αισθητικών αντιδράσεων στις επαφές τους με τα διάφορα καλλιτεχνικά μέσα.

Η ανάμειξη χρωμάτων, η χρήση διαφορετικών υλικών, όπως τέμπερας, κηρομπογιάς, μαρκαδόρων, ξυλομπογιάς, ή επιφανειών, χαρτιού, καμβά ή ξύλου, ακόμη και η χρήση δαχτύλων έδωσε τη δυνατότητα στα παιδιά ν' αντιληφθούν τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ικανότητές και στα υλικά που χρησιμοποίησαν.

4. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

α) ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Στη δημιουργική έκφραση του παιδιού, αυτό που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι αυτό που συμβαίνει στο παιδί εκείνη τη δεδομένη στιγμή και έπειτα το αποτέλεσμα. Μέσα από την εκπόνηση των εργασιών και χειροτεχνιών τα παιδιά εξοικειώθηκαν με τη χρήση υλικών και πειραματίστηκαν με νέες τεχνικές ζωγραφικής, όπως τη μονοκονδυλιά, τον πουαντιγισμό κ.ό, με τη λεπτή κινητικότητα, με τη μορφοποίηση υλικών. Να σημειώσουμε, ότι την ώρα της δημιουργίας του δικού τους πίνακα τα παιδιά συνοδεύονταν από τη μουσική υπόκρουση κλασικής μουσικής.

β) ΔΡΑΜΑΤΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Το συμβολικό παιχνίδι δίνει τη δυνατότητα στο παιδί ν' ανατρέψει την πραγματικότητα και να τη βιώσει με τον δικό του τρόπο, με στόχο να βρει λύση, ώστε να συμβιβασθεί μ' αυτήν. Ο δραματικός πίνακας του Πικάσο μας βοήθησε να τον ζωντανέψουμε, με δραματοποίηση, αναπαριστώντάς τον πολύ επιτυχημένα.

-56-

Αρχικά, τον είχαμε επεξεργαστεί και τον είχαμε αναλύσει λεπτομερέστατα, τόσο όσον αφορά τα σύμβολά του, όσο και τις εκφράσεις των προσώπων και των ζώων, τις στάσεις του σώματος, τις θέσεις τους. Εκφράστηκαν λεκτικά, προχώρησαν σε διαλόγους, σε μιμητικές κινήσεις, επίσης, εξέφρασαν φαντασιώσεις καταστροφής χωρίς να προκαλούν στην πραγματικότητα βλάβη και επιπρόσθετα διαχειρίστηκαν την επιθετικότητα, που ενέπνεε ο πίνακας. Κατάφεραν και δημιούργησαν μία εικόνα «παγωμένη».

γ).ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μια σημαντική παράμετρος για την αφήγηση παραμυθιών ήταν η εικονογράφηση. Βασικό κριτήριο για την επιλογή βιβλίων ήταν η εικόνα, κάτι προσφιλές και αγαπητό για τα παιδιά, αλλά κατάλληλο για την ανάπτυξη και την παραγωγή του γραπτού και προφορικού λόγου. Η διαδικασία βέβαια, λειτούργησε αντίστροφα, μιας και η αφήγηση αποτέλεσε το έναυσμα

για την εικονογράφηση («Το καπέλο του Βαν Γκόγκ», «Η Μαριάννα και η Μόνα Λίζα» κ.ο).Εν ολίγοις, «ερμήνευσαν» αυτό , που απεικονιζόταν.

Η αφήγηση ολοκληρώθηκε με ανταλλαγή απόψεων, σκέψεων και ιδεών, καθώς και με αφήγηση από τα ίδια τα παιδιά

III.3. ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΙΔΙΚΩΝ

Για μια εμπειριστατωμένη ανάλυση και για τη δημιουργία μιας πλήρους άποψης γύρω από την έννοια της ζωγραφικής κρίθηκε σκόπιμο να κληθεί ένας ειδικός, που ασχολείται με τα έργα τέχνης, ένας ζωγράφος, ερασιτέχνης, ο οποίος στην πορεία μας δώρισε έργα με την προσωπική του σφραγίδα. Πολύ σημαντική ήταν η συνεισφορά του στις γνώσεις και στα ερεθίσματα. Επιδιώξαμε να διερευνήσουμε, πώς πραγματώνεται η εικαστική αγωγή στο εκπαιδευτικό περιβάλλον αναφορικά με το διδακτικό τρίγωνο: εικαστικός καλλιτέχνης, μαθητής, γνωστικό αντικείμενο. Ο καλλιτέχνης έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές να συμμετάσχουν στην εμπειρία του.

Η παρουσίαση υλικών και των μέσων και η επεξεργασία από τα παιδιά αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα άμεσης επαφής. Η δημιουργία μπροστά τους ενός πίνακα ήταν μια απόδειξη του ταλέντου του.

Η γνωριμία με τις τέχνες εντός σχολικού περιβάλλοντος ολοκληρώθηκε με την επίσκεψη συντηρητή έργου τέχνης, που μας έδωσε πολλές σημαντικές πληροφορίες για τη συντήρηση και αποκατάσταση αρχαιολογικών ευρημάτων, μνημείων, εικόνων, καθώς και για τις ενέργειες που πραγματοποιούνται για την επαναφορά τους στην αρχική τους κατάσταση. Με την επίδειξη ενός πίνακα, την ψηλάφηση του, με την επεξήγηση για τη φορά του πινέλου, με τη χρήση υλικών, που ήδη υπάρχουν πάνω του και αν έχουν αλλοιωθεί, προχώρησε και σε συμβουλές συντήρησης.

III.4. ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Μία «οργανωμένη δραστηριότητα» αφορά μία οργανωμένη μαθησιακή εμπειρία, όπου ο εκπαιδευτικός μπορεί να οργανώσει τη μάθηση των παιδιών. Οργανώσαμε την εμπειρία των ομάδων μας με προγραμματισμένη επίσκεψη. Η Πινακοθήκη ήταν ένας μαγευτικός χώρος, όπου βιώθηκε η εμπειρία μιας απροσδόκητης γνωστικής διαδικασίας. Τα παιδιά απασχολήθηκαν και διδάχθηκαν, τους δόθηκαν ερεθίσματα, κατανόησαν τους πίνακες με την παρουσία ξεναγού. Στόχος μας να βιώσουν ερεθίσματα, να συγκρίνουν αυτά που έβλεπαν με αυτά που ήδη είχαν επεξεργαστεί στο χώρο του σχολείου, να καλλιεργήσουν την κριτική σκέψη τους και να πραγματοποιηθεί το πέρασμα από «ενεργοί επισκέπτες» σε αυριανοί πολίτες.

Η περιήγηση στους χώρους της Πινακοθήκης, η εξερεύνηση και ο προβληματισμός βοήθησαν τα παιδιά, ώστε να συνδέσουν τις ήδη κατακτημένες γνώσεις τους και τις βιωματικές εμπειρίες τους με νέα ερεθίσματα.

Έτσι, ενισχύθηκαν και ολοκληρώθηκαν οι θετικές επιδράσεις που αποκόμισαν τα παιδιά από την Πινακοθήκη, λόγω της επεξεργασίας που πραγματοποιήθηκε στο χώρο του σχολείου.

4.5. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Η τελική παρουσίαση είναι από τα βασικότερα κομμάτια της εργασίας, διότι οι μαθητές πρακτικά θα πρέπει να είναι σε θέση να παρουσιάσουν τα έργα τους και να αποδείξουν τις ικανότητές τους. Αποφασίσαμε να διοργανώσουμε μία έκθεση ζωγραφικής στο χώρο του σχολείου μας, προσκαλώντας τους γονείς. Θα εκτίθονταν όλα τα έργα των παιδιών είτε ήταν ζωγραφισμένα με κηρομπογιές ή με άλλη τεχνική.

Συμφωνήθηκε, μετά από συζήτηση με τους μαθητές, να γίνει επιλογή του καλύτερου έργου του κάθε παιδιού, που ήταν ζωγραφισμένο σε τελάρο μόνο, να εκτεθεί σε αίθουσα στο χώρο του δημαρχείου.

Αρχικά, τοποθετήσαμε, αφίσες τεραστίων διαστάσεων με ζωγραφίες των μαθητών μας -από τους πίνακες ζωγραφικής γνωστών ζωγράφων, που μιμούμενοι ζωγράφισαν- έξω από το χώρο του σχολείου μας, καθώς και σε δημόσιο. Η πρόσκληση ήταν ανοιχτή στο να παρευρεθούν στην Πινακοθήκη, η οποία θα παρουσίαζε έργα ζωγραφικής παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Οφείλουμε να αναφέρουμε, ότι η προσέλευση ήταν συγκινητική, γιατί εκτός των ενδιαφερομένων, που ήταν οι γονείς, υπήρξε και αυτή του αντιδημάρχου και αρκετών τοπικών φορέων. Επιπλέον, σε μια γωνιά της αίθουσάς μας δημιουργήσαμε τη γωνιά «μικρών» ζωγράφων, τοποθετώντας άλμπουμ με ζωγραφίες των παιδιών, από τον αγαπημένο τους ζωγράφο.

- Λειτουργία Πινακοθήκης
- Οργανωμένη έκθεση έργων τέχνης των παιδιών
- Κατασκευή άλμπουμ με ζωγραφίες των παιδιών
- Αφίσες

4.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ-ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Η αξιολόγηση του project αποτελεί τον αναστοχασμό και την αποτίμηση αυτών που διαπραγματευτήκαμε. Η έννοια της αξιολόγησης θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως μια δυναμική διαδικασία που υποστηρίζει την παιδαγωγική πράξη και αποτελεί μέρος της. Πρόκειται για μια σύνθετη διαδικασία. Γίνεται αποδοτικότερη, όταν δε θεωρείται αντικείμενο των εκπαιδευτικών, γιατί κάτι τέτοιο οδηγεί την αξιολόγηση στην μονομέρεια. Τα σχέδια project αποτελούν το συμπαγές πλαίσιο και μέσο που προκαλεί τα παιδιά να χρησιμοποιούν πολλαπλές ευφυΐες, να διαπιστώνουν talέντα, αλλά και αδυναμίες, να μαθαίνουν συνεχώς και αναπτύσσονται ως ολότητα. Οι σχετικές πληροφορίες που συλλέγονται και καταγράφονται, συνθέτουν την εικόνα των παιδιών.

Είναι πολύ σημαντικό να σημειώνει ο εκπαιδευτικός όχι μόνο την πρόοδο, αλλά και τα αδύνατα σημεία που παρουσιάζονται και χρειάζονται πρόσθετη βοήθεια.

Μετά το πέρας, λοιπόν, όλης της διαδικασίας και λειτουργώντας αναστοχαστικά παρατηρήσαμε τα εξής:

- α). Οι μαθητές κινητοποιήθηκαν επαρκώς με την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος Θεωρούμε ότι η πρόκληση σε δράση, καθώς και η επιθυμία για δράση ήταν εμφανής. Διαπιστώσαμε, ότι η μάθηση ήταν ουσιαστική και πραγματική και αρκετά παιδιά διακρίθηκαν σε τομείς, όπως τη ζωγραφική, κατασκευές, στην έρευνα ή στη συλλογή πληροφοριών, με τη βοήθεια των γονιών τους. Επίσης, μια θετική εικόνα διαμορφώθηκε με την ανταπόκριση των μαθητών στην επίσκεψη, που διοργανώθηκε εκτός σχολικού περιβάλλοντος.
- β). Η δημιουργία ομάδων αφέθηκε στην ελεύθερη βούληση των παιδιών, με μικρή επέμβαση δικιά μας σε παιδιά, που ήταν διστακτικά. Αυτό λειτούργησε θετικά για το πνεύμα της συνεργασίας, της ομαδικότητας και της αλληλοϋποστήριξης.

Μία παράμετρος, όμως, που δε λάβαμε υπόψη ήταν οι ομάδες διαφορετικών ταχυτήτων ως προς το γνωστικό και συναισθηματικό επίπεδο. Αυτό προέκυψε στην πορεία, παρατηρώντας φαινόμενα έλλειψης επικοινωνίας ή αδιαφορίας. Τη δεδομένη στιγμή, η δική μας παρέμβαση, στο να δοθεί λύση κρίθηκε αναγκαία και σκόπιμη, για ν' αποφευχθούν τάσεις ανταγωνισμού μέσα σε μία ομάδα και ανάδυση ηγεσίας.

Με την επίλυση της, η συνένωση των μελών των ομάδων επανήλθε, ομαλοποιήθηκε το κλίμα και επικράτησε το πνεύμα της ομόνοιας και ισοτιμίας, και υποχώρησαν οι τάσεις άκρτου ανταγωνισμού.

Η πρακτική έδειξε, ότι ο ρόλος μας σε τέτοιες καταστάσεις θα πρέπει να είναι αυτός του εμπνευστή, του συντονιστή, του συνταξιδιώτη και συνεξερευνητή.

γ). Η συμμετοχή των γονέων και η συνεισφορά τους ήταν αξιέπαινη και ουσιαστική, χωρίς να επεμβαίνουν και να δημιουργούν προβλήματα στην όλη διαδικασία. Με εθελοντικό πνεύμα και έξω από τα στενά πλαίσια δασκάλου και γονέα, λειτούργησαν υποστηρικτικά, προσφέροντας τη βοήθειά τους με τη συλλογή πληροφοριών, με τη διάχυσή τους στα παιδιά, δημιουργώντας μία αμφίδρομη επικοινωνία σχολικού και οικογενειακού περιβάλλοντος, όπου κυρίαρχος ήταν ο ρόλος του σχολείου, και επικυρωτικός και τροφοδοτικός ήταν ο ρόλος του οικογενειακού.

Θετική εικόνα έδειξαν με την επιθυμία τους να παρευρίσκονται και οι ίδιοι στην επίσκεψη, που πραγματοποιήσαμε εκτός σχολείου, και γενικά ο ενθουσιασμός τους ήταν έντονος από όλες τις πλευρές.

4.7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το συγκεκριμένο σχέδιο project αναδύθηκε μέσα από ένα ερέθισμα, μία διάθεση αναζήτησης, που οδήγησε τα παιδιά με τη συμβολή μας να σχεδιάσουν, να συζητήσουν και ν' αποφασίσουν για την εξέλιξή του. Μέσα από βιωματικές δραστηριότητες ανέπτυξαν πρωτοβουλίες, προχώρησαν σε διάλογο και αλληλεπίδρασαν, με αποτέλεσμα να επιτευχθούν οι περισσότεροι στόχοι που θέσαμε.

Διαπιστώσαμε ότι η συλλογική προσπάθεια δεν έδωσε μόνο γνώσεις, αλλά καλλιέργησε το κατάλληλο κλίμα για τη διαμόρφωση θετικών αξιών και συμπεριφορών.

«Εάν μπορείς να ακούς και να αποδέχεσαι τις απαντήσεις των μαθητών σου, όχι με σκοπό να τις κρίνεις απλά ως σωστές ή λανθασμένες, αλλά με σκοπό να τις αξιοποιήσεις σαν πληροφορίες που θα σου αποκαλύψουν πως σκέφτονται οι μαθητές σου, τότε έχεις κάνει ένα τεράστιο βήμα ώστε να -γίνεις «σωστός» δάσκαλος... (Easley & Zwoyer, 1975: 25)».

4.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η Τέχνη αποτελεί έκφραση των δημιουργών της, της ίδιας της κοινωνίας, των προσωπικών εμπειριών του, των ερεθισμάτων του. Όπου υπάρχει άνθρωπος και ανθρώπινη δραστηριότητα υπάρχει και τέχνη.

Όλα τα παιδιά είναι καλλιτέχνες. Παντού και πάντα. Ο ρόλος της κοινωνίας και όσων «μεγαλώσαμε» είναι να φροντίσουμε να μην χάσουν αυτό που χρειάζεται, ούτως ώστε να μπορέσουν να παραμείνουν καλλιτέχνες. Ας μην ξεριζώνουμε τη δημιουργικότητα και την αθωότητα των παιδιών. Γιατί εκείνα «βλέπουν» καλύτερα από τους μεγάλους.

Pablo Picasso

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

εικόνα 1

εικόνα 2

εικόνα 3

εικόνα 4

εικόνα 5

εικόνα 6

εικόνα 7

εικόνα 8

εικόνα 9

εικόνα 10

εικόνα 11

εικόνα 12

εικόνα 13

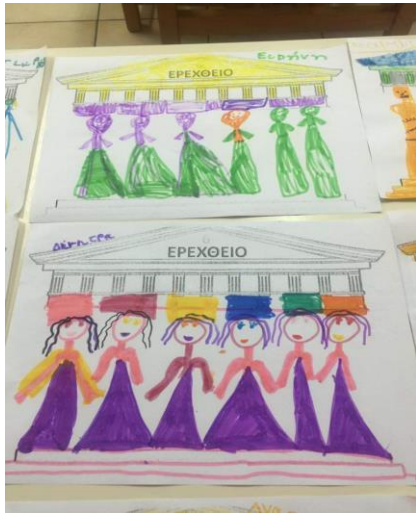
εικόνα 14

εικόνα 15-(του ζωγράφου)

εικόνα 16-(του ζωγράφου)

εικόνα 17

εικόνα 18

ΒΙΝΤΕΟ

video-25b7ad435573
5a73811a989001572

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. **ARTAUD, ANTOINE(1992)**, *Το θέατρο και το είδωλό του*, Εκδόσεις:Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννενα, σελ.32
2. **VYGOTSKY,L.(1988)**, *Σκέψη και γλώσσα*, Εκδόσεις: Γνώση, σελ.291
3. **ΒΡΥΖΑΣ,Κ.(1997)**, *Σημειώσεις από το μάθημα: Μέσα επικοινωνίας και παιδική ηλικία*, Εκδόσεις:Βάνιας, σελ.44
4. **ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ,Α**, *Άγνωστες πτυχές τη: Αρχαίας ζωής και αγωγής*, Εκδόσεις: Γρηγόρη, σελ.119
5. **GARDNER, Η (1983)**, *Frames of Mind*, Ν.Υόρκη, σελ.206
6. **GOMBRICH,E.H**, *Το χρονικό της Τέχνης*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, σελ.29
7. **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, (Θεσσαλονίκη, 2009)**, *Σχολική μουσική Εκπαίδευση*, Εκδόσεις: Ε.Ε.Μ.Ε.,σελ.66
8. **ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ**, (Αθήνα, 2011), *Παιδί και Εκπαίδευση στο Μουσείο*. Επιμ. Καλεσοπούλου Δ., Εκδόσεις: Πατάκη, σελ.52
9. **ΕΣΚΡΙΤ, ΣΤΕΦΕΝ**, *ΑΡ ΝΟΥΒΩ*, Αθήνα, Εκδόσεις: Καστανιώτη, σελ. 279
10. **ΚΑΝΤ, (2002-2004-2013)** *Κριτική της κριτικής δύναμης*, έκδοση: Σμίλη, σελ. 266, 269
11. **ΚΑΡΑΚΙΤΣΙΟΣ, Α.(2007)**, *Σημειώσεις από το μάθημα: Ποίηση στην προσχολική ηλικία-Διδασκαλείο Θεσσαλονίκης*, σελ.6
12. **ΚΙΤΣΑΡΑΣ, Γ.(2004)**, *Προγράμματα-Διδακτική Μεθοδολογία Προσχολικής Αγωγής*, Αθήνα ,σελ.80
13. **COLE & COLE**, *Οι πρώτες ικανότητες και η διεργασία της αλλαγής*, σελ.121
14. **ΚΟΞ,ΝΗΛ**, *Κυβισμός*, Εκδόσεις: Καστανιώτη, σελ.8
15. **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ-ΣΕΜΟΓΛΟΥ, ΝΟΥΛΑ** , *Comics, παιδί και αστείο*, σελ. 19
16. **ΜΑΚΡΗΣ, ΝΙΚΟΣ (2005)**, *Φιλοσοφία του κάλλους*, Εκδόσεις: Δρόμων, σελ.153
17. **MUMFORD, LEWIS (1952-1997)**, *Τέχνη και τεχνική*, Εκδόσεις: Νησίδες, σελ.20,23
- 18.**ΜΑΡΚΟΥ,Γ.-ΜΠΟΥΖΑΚΗΣ,Σ.-ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ,Α.ΠΑΠΟΥΛΙΑ,Π.-ΧΡΥΣΑΦΙΔΗΣ,Κ.(1988)** *Συγκριτική Παιδαγωγική*, εκδόσεις: Γκούτεμπεργκ, Αθήνα, σελ.81
19. **ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΣΙΟΥΜΗ, Χ.(2006-2007)**. *Θέματα Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Θεσσαλονίκη, σελ.7,18

- 20. ΜΠΕΝΕΚΟΣ, ΑΝΤ(1984)** “*Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*”, *Αιτήματα και προβλήματα*”, περιοδικό «*Διαβάζω*», τεύχος 94, Αθήνα, Σελ.42
- 21. ΜΠΙΚΟΣ, Κ(2007)**, *Σημειώσεις από το μάθημα: Παιδαγωγική*, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ.6
- 22. BOLLNOW,FRIEDRICH,ΟΤΤΟ,(1986)**, *Φιλοσοφική Παιδαγωγική*, εκδόσεις: Γρηγόρη, σελ.49
- 23. DALI,SALVADOR**, *Παρανοϊκή κριτική*, Αιγόκερωσ, σελ.62
- 24. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, Κ.Γ. & ΜΕΛΛΙΟΥ, Ε.Α. (2011)**. «Αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης. Τα αποτελέσματα μιας έρευνας με εκπαιδευτικούς», *Museology – International Scientific Electronic Journal*, σελ. 30
- 25. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ,Φ.,(2006-2007)**, *Παιδαγωγικές προσεγγίσεις του έργου τέχνης και εφαρμογές* ,σελ.10,13
- 26. ΠΑΠΙΑΣ, Χ(2007)**, *Σημειώσεις από το μάθημα η αντιπαιδαγωγικότητα της Παιδαγωγικής*, Εκδόσεις: Δελφοί, σελ.201,226
- 27. PICASSO,PABLO** *Σκέψεις για την Τέχνη*, Εκδόσεις:Printa, Στις πηγές της γνώσης, σελ.18,98
- 28. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚ-ΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, (2001)**, *Παιδί και κινηματογράφος*, Εκδόσεις: Σαββάλας, Αθήνα, σελ.11,28,48,92
- 29. ΡΙΒΕΛΛΗΣ, ΠΛΑΤΩΝ (2000)**, *Εισαγωγή στην καλλιτεχνική φωτογραφία*, Εκδόσεις: Φωτοχώρος, σελ.12
- 30. ROLAND,BARTHES (2008)**, *Ο φωτεινός θάλαμος, Σημειώσεις για τη φωτογραφία*, Εκδόσεις:Κέδρος,σελ.123,162
- 31. ΡΟΝΤΑΡΙ, ΤΖ (1985)**, *Η γραμματική της φαντασίας*, Αθήνα: Τεκμήριο, σελ.15
- 32. ΣΕΡΓΗ, Λ(2003)**, *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά*, σελ.3,4
- 33. SONTAG, S. (1973)**, *Περί φωτογραφίας*, Αθήνα: Φωτογράφος, σελ.
- 34.ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, Μ-ΖΟΡΜΠΑΛΑ (2011)**, *Κάθε μέρα πρεμιέρα*, Εκδόσεις:Πεδίο, σελ.23,36, 93,158
- 35. ΤΖΑΝΗ,Μ.**, *Θέματα κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης*, Εκδόσεις: Γρηγόρη, Αθήνα, σελ.13,14
- 36. ΧΑΤΖΗΣΑΒΒΙΔΗΣ,Σ. (2002)**, *Η γλωσσική αγωγή στο Νηπιαγωγείο*, εκδόσεις: Βάνιας, σελ.35 ,51
- 37. ΧΡΥΣΑΦΙΔΗΣ, Κ. (1990)**, *Προγραμματισμένη διδασκαλία, Ιωάννινα*,σελ.26

38. ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1). Πηγή: ΑΝΔΡΙΑΝΗ, ΑΜΠΑΒΗ, *Τί είναι Τέχνη;*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.artmag.gr/articles/art-articles/about-art/item/1623-what-is-art>--- (πρόσβαση, 22/5/2019)

2). Πηγή: Εκπαιδευτικό ιστολόγιο: *Η Παιδαγωγική αξιοποίηση του ψηφιακού βίντεο στην εκπαίδευση*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: epri.korinthos.uop.gr/Blogs/Portal/mps2017
--(πρόσβαση, 23/5/2019)

3). Πηγή: ΕΙΡΗΝΗ,ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ: *Εμμάνουελ Κάντ: Βασικές αρχές αισθητικής θεωρίας*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.artmag.gr/articles/art-thinking/item/587-emmanouelkant ---(πρόσβαση, 24/5/2019)

4). Πηγή: ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ: *Τέχνες*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://el.wikipedia.org/wiki>--- (πρόσβαση, 24/5/2019)

5). Πηγή: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ,ΜΠΡΑΣΙΟΥΛΗΣ: *Σύγχρονη τέχνη και κρίση (Δίγες σκέψεις με αφορμή την ελληνική περίπτωση)*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.respublica.gr/2018/05/post/art-crisis
---(πρόσβαση 25/5/2019)

6). Πηγή: ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΕΧΝΕΣ: *Τέχνη, η εμπειρία της λογοτεχνίας*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://enfo.gr/ar4154>---(πρόσβαση, 25/5/2019)

7). Πηγή: ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ: *Θέατρο και κοινωνία*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.artmag.gr/articles/art-articles/about-art/item/317-theatre-and-society>---(πρόσβαση, 2/6/2019)

8). Πηγή: ΔΗΜΗΤΡΗΣ, ΜΠΑΛΤΑΣ, *Φρίντριχ Σίλλερ: Κέντρο του στοχασμού η αισθητική*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [https://www.pemptousia.gr/2015/11/frinrich-siller-](https://www.pemptousia.gr/2015/11/frinrich-siller-kentro-tou-stochasmou-i-esthitiki)

[kentro-tou-stochasmou-i-esthitiki](https://www.pemptousia.gr/2015/11/frinrich-siller-kentro-tou-stochasmou-i-esthitiki)-- (πρόσβαση, 2/6/2019)

9). Πηγή: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΕΣ

ΔΡΑΣΕΙΣ

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.culture.gr/el/service/SitePages/view.aspx>

---(πρόσβαση, 6/6/2019)

10). Πηγή: ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ: Καλές Τέχνες

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://el.wikipedia.org/wiki-->

(πρόσβαση, 14/6/2019)

11). Πηγή: ΕΡΑ, ΜΟΥΛΑΚΗ, *Όταν ο Προύστ συνάντησε τον Φρόιντ» ή όταν η λογο-*

τεχνία συναντά τη ψυχοθεραπεία,

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://eramoulaki.gr/otan-o-proust-->

(πρόσβαση, 30/6/2019)

12). Πηγή: *Educational TV Blog: Η κινηματογραφική παιδεία στην εκπαίδευση-*

Μοντέλα λειτουργίας και προκλήσεις

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://tvxs.gr/news/paideia/i-kinimatografiki-pai->

[deia\stin-ekpaideysi--montela-leitoyrgias-kai-prokliseis----](https://tvxs.gr/news/paideia/i-kinimatografiki-paideia\stin-ekpaideysi--montela-leitoyrgias-kai-prokliseis----)(πρόσβαση, 2/7/2019)

13). Πηγή: ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ: *Φωτογραφία*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://el.wikipedia.org/wiki/--->(πρόσβαση, 7/7/2019)

14). Πηγή: SILVERSTONE, JENNY, *Συντονισμός: Έξι οφέλη της μουσικής*

εκπαίδευσης για τα παιδιά,

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://nebhe.org/journal/tuning-in-six-benefits-of->

[music-education-for-kids----](https://nebhe.org/journal/tuning-in-six-benefits-of-music-education-for-kids----)πρόσβαση (8/7/2019)

15). Πηγή: ΜΕΤΑΞΙΩΤΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ: *Η εικόνα στην εκπαίδευση*

διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko>

[2nd/thematikes/new_print/3/1.htm---](http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/thematikes/new_print/3/1.htm---)(πρόσβαση, 10/7/2019)

- 16).** Πηγή: Ζωγραφική με μικρά παιδιά: Υπάρχουν περισσότερα για την εικόνα διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://extension.psu.edu/programs/betterkid/care-early-care/tip-pages/all/painting>---(πρόσβαση, 10/7/2019)
- 17).** Πηγή: EARLY YEARS Η τέχνη της διδασκαλίας των παιδιών στις τέχνες: μουσική, χορός και ποίηση με παιδιά ηλικίας 2-8 ετών, Τόμος 17, 2009, τεύχος: 2
διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.tandfonline.com/doi/full/>---
(πρόσβαση, 11/7/2019)
- 18).** Πηγή: ATHENS, WEEKLY: Γιατί πρέπει να διδάσκεται η τέχνη στο σχολείο;
διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://blog.athensweekly.gr---
(πρόσβαση, 12/7/2019)
- 19).** Πηγή: ARTLISTR, έξι κοινές παρανοήσεις σχετικά με την τέχνη και τον κόσμο της τέχνης
διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://artlistr.com/6-common-misconceptions-about-art-and-the-art-world/>
(πρόσβαση, 12/7/2019)